МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ФАКУЛЬТЕТ СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ
КАФЕДРА ПСИХОЛОГІЇ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

на тему: **ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ ВЕТЕРАНАМ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ ГРОМАДСЬКИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ**

Виконав: студент ІІ курсу,
групи 8.0534-з-1-дн
спеціальності: 053 Психологія
освітньої програми: Психологія
Денисов Костянтин Вікторович
Керівник: к.психол.н., доцент
кафедри психології Малина О.Г.
Рецензент: к.психол.н., доцент
кафедри психології Грандт В.В.

Запоріжжя – 2026

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет соціальної педагогіки та психології
Кафедра психології
Рівень вищої освіти магістр
Спеціальність 053 Психологія
Освітня програма 053 Психологія

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри
_____
к.психол.н., доцент. Н.О. Губа
«____»_____2025 р.

З А В Д А Н Н Я

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТУ

Денисову Костянтину Вікторовичу

Тема роботи Особливості соціально-психологічної допомоги ветеранам російсько-української війни громадськими організаціями

керівник роботи Малина О.Г., канд. психол. наук, доцент кафедри психології

затверджені наказом ЗНУ від «02» 10 2025 № 1393-с

2. Строк подання студентом роботи _____

3. Вихідні дані до роботи аналіз досліджень у сфері соціально-психологічної допомоги ветеранам війни.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки: теоретично обґрунтувати й експериментально дослідити особливості соціально-психологічної допомоги на рівні громадських організацій ветеранам російсько-української війни та прирівняним до них особам, розробити й апробувати програму проактивної комплексної соціально-психологічної допомоги.

5.Перелік графічного матеріалу: 1 таблиця, 20 рисунків.

6. Консультанти розділів роботи

Вступ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв
Розділ 1	Малина О.Г., доцент		
Розділ 2	Малина О.Г., доцент		
Розділ 3	Малина О.Г., доцент		
Висновки	Малина О.Г., доцент		

7. Дата видачі завдання _____

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Збір та систематизація матеріалу	січень –лютий 2025 р.	Виконано
2	Робота над вступом	березень 2025 р.	Виконано
3	Робота над першим розділом	квітень-травень 2025 р.	Виконано
4	Робота над другим розділом	липень-червень 2025 р.	Виконано
5	Написання висновків	вересень 2025 р.	Виконано
6	Передзахист	жовтень 2025 р.	Виконано
7	Нормоконтроль	лютий 2026 р.	Виконано

Студент _____ К. В. Денисов

Керівник роботи _____ О. Г. Малина

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ Г. В. Коваль

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота магістра: 74 сторінки, 1 таблиця, 20 рисунків, 52 джерела.

Об’єкт дослідження – соціально-психологічна допомога ветеранам російсько-української війни та прирівняним до них особам.

Предмет дослідження – розвиток спроможності громадських організацій як надавачів послуг соціально-психологічної допомоги.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати й експериментально дослідити особливості соціально-психологічної допомоги на рівні громадських організацій ветеранам російсько-української війни та прирівняним до них особам, розробити й апробувати програму проактивної комплексної соціально-психологічної допомоги.

Гіпотеза дослідження: передбачаємо, що застосування комплексного підходу за принципом «рівний-рівному» підвищить ефективність соціально-психологічної допомоги постраждалим внаслідок збройних конфліктів.

Методи дослідження: теоретичні: теоретико-методологічний аналіз, класифікація й систематизація наукових джерел, порівняння й узагальнення даних досліджень; емпіричні: спостереження, опитування.

Наукова новизна полягає в розробці та впровадженні комплексу заходів із соціально-психологічної допомоги ветеранам російсько-української війни та прирівняним до них особам.

Галузь використання: громадські організації, органи місцевого самоврядування.

ВЕТЕРАНИ ВІЙНИ, ЧЛЕНИ СІМЕЙ ЗАГИБЛИХ (ПОМЕРЛИХ) ЗАХИСНИКІВ І ЗАХИСНИЦЬ УКРАЇНИ, СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА ДОПОМОГА, СТРЕС, ВТРАТА, ПРИНЦИП «РІВНИЙ-РІВНОМУ», ПРОАКТИВНА ДОПОМОГА.

SUMMARY

Denysov K.V. Features of socio-psychological assistance to veterans of the Russian-Ukrainian war by public organizations

The qualification work consists of an Introduction, 3 sections, Conclusions, References (52 items). The qualification work consists of 80 pages, 74 of which are the main text. There are 1 table, 20 figures.

The issue of social and psychological assistance to victims of armed conflicts was considered in the works of domestic researchers who studied the peculiarities of stress, their manifestations, models of overcoming negative phenomena, adaptation, recovery and further rehabilitation, including medical. However, the issue was considered more through the prism of overcoming psychological crises caused by stress (loss) directly as a result of military (combat) actions. The stress of the process of obtaining social services, social support, social support has not been in the extended focus of relevant research so far. In addition, the issue of the effectiveness of providing comprehensive (simultaneous) social and psychological assistance by public organizations to war veterans and persons equivalent to them – based on experienced and ordered experience is insufficiently studied.

This determines the need for a comprehensive study of the potential of public organizations to provide social and psychological assistance not only on the basis of the experience experienced, but also with the prospect of its transformation into a source of proactive activity in the field of veteran policy. Especially since the current legislation gives public organizations the opportunity to speak out in the voice of changes and reforms, in particular in the direction of the development of social and psychological assistance to war veterans and persons equated with them.

Object of research – social and psychological assistance to veterans of the Russian-Ukrainian war and persons equated with them.

The subject of the study is the development of the capacity of public organizations as providers of social and psychological assistance services.

The purpose of the study – is to theoretically substantiate and experimentally investigate the peculiarities of social and psychological assistance at the level of public organizations to veterans of the Russian-Ukrainian war and persons equivalent to them, to develop and test a program of complex social and psychological assistance.

Research hypothesis: we predict that the application of a comprehensive approach based on the principle of «equal-to-equal» will increase the effectiveness of social and psychological assistance to victims of armed conflicts.

Research tasks.

1. To analyze the essence of social and psychological assistance to veterans of the Russian-Ukrainian war and persons equated with them.

2. Determine the main directions of institutional support and regulation of the activities of public organizations in the field of providing social and psychological assistance to victims of armed conflicts.

3. To reveal the essence of public-private partnership in the field of providing social and psychological assistance to war veterans and persons equated with them.

4. To analyze the potential of the transition of public organizations from a reactive to a proactive policy of providing social and psychological assistance.

5. Conduct an empirical study of social and psychological assistance by public organizations to victims of armed conflicts.

6. Develop recommendations for public organizations to carry out social and psychological assistance activities on the basis of a proactive policy.

Keywords: war veterans, family members of deceased defenders of ukraine, social-psychological assistance, stress, loss, “peer-to-peer” principle, proactive assistance.

ЗМІСТ

ВСТУП 8
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ ПОСТРАЖДАЛИМ ВНАСЛІДОК ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ 11
1.1 Класифікація категорій населення, постраждалого внаслідок збройних конфліктів 11
1.2 Види й особливості соціальної допомоги постраждалому населенню 17
1.3 Психологічна підтримка ветеранів війни та членів сімей загиблих (померлих) Захисників і Захисниць України 23
РОЗДІЛ 2 ІНСТИТУЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ З НАДАННЯ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ ВЕТЕРАНАМ ВІЙНИ ТА ПРИРІВНЯНИМ ДО НИХ ОСОБАМ 30
2.1 Законодавче регулювання діяльності громадських організацій як надавачів послуг соціально-психологічної допомоги 30
2.2 Публічно-приватне партнерство у сфері соціально-психологічної допомоги ветеранам війни та прирівняним до них особам 39
2.3 Особливості переходу громадських організацій від реактивної до проактивної допомоги постраждалим внаслідок збройних конфліктів 48
РОЗДІЛ 3 ЕМПІРІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ЩОДО СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ ВЕТЕРАНАМ ВІЙНИ ТА ПРИРІВНЯНИМ ДО НИХ ОСОБАМ 54
3.1 Організація роботи з постраждалими внаслідок збройних конфліктів за принципом «рівний-рівному» 54
3.2 Рекомендації щодо надання громадськими організаціями проактивної соціально-психологічної допомоги 65
ВИСНОВКИ 72
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ 75

ВСТУП

Актуальність дослідження. Триваюча повномасштабна необґрунтована агресія російської федерації проти України спричиняє збільшення кількості її цивільних жертв. Це стосується не тільки мирного населення як такого, але й демобілізованих ветеранів війни (зокрема з інвалідністю), членів їх сімей, членів сімей загиблих (померлих), полонених і зниклих безвісти Захисників і Захисниць України. Нові виклики перед ними постають на різних етапах повернення у мирне життя, адаптації, відновлення, реабілітації тощо. І це актуалізує необхідність появи нових моделей допомоги таким категоріям населення, зокрема з боку громадських організацій. В основі цих моделей має бути використання досвіду як ресурсу, формування на його базі проактивних підходів до розробки, затвердження та реалізації відповідних програм, проектів, активностей.

Соціально-психологічна допомога ветеранам війни та прирівняним до них особам з боку громадських організацій у сучасних умовах не може зосереджуватися виключно на подоланні певних негативних явищ, станів, їх наслідків тощо. На порядок денний виходить необхідність недопущення (зведення до мінімуму) в подальшому таких явищ, станів, наслідків в інших представників цільової аудиторії. Замість періодичного «гасіння пожежі» має постати система її попередження, чітко регламентована «техніка безпеки при поводженні з наслідками війни».

Питання соціально-психологічної допомоги постраждалим внаслідок збройних конфліктів розглядалося у працях вітчизняних дослідників, які вивчали особливості виникнення стресів, їх проявів, моделей подолання негативних явищ, адаптації, відновлення та подальшої реабілітації, у т.ч. медичної. Проте питання більше розглядалося крізь призму подолання психологічних криз, викликаних стресом (втратою) безпосередньо внаслідок воєнних (бойових) дій. Стрес від процесу отримання соціальних послуг,

соціального супроводу, соціальної підтримки наразі не був у розширеному фокусі відповідних досліджень. Крім того, недостатньо вивченим є питання ефективності надання громадськими організаціями комплексної (одночасної) соціально-психологічної допомоги ветеранам війни та прирівняним до них особам – на основі пережитого та упорядкованого досвіду.

Це зумовлює потребу комплексного вивчення потенціалу громадських організацій до надання соціально-психологічної допомоги не лише на основі пережитого досвіду, а й з перспективою його перетворення на джерело проактивної діяльності у сфері ветеранської політики. Тим паче, що чинне законодавство надає громадським організаціям можливості виступати я кості голосу змін і реформ, зокрема в напрямку розвитку соціально-психологічної допомоги ветеранам війни та прирівняним до них особам.

Об’єкт дослідження – соціально-психологічна допомога ветеранам російсько-української війни та прирівняним до них особам.

Предмет дослідження – розвиток спроможності громадських організацій як надавачів послуг соціально-психологічної допомоги.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати й експериментально дослідити особливості соціально-психологічної допомоги на рівні громадських організацій ветеранам російсько-української війни та прирівняним до них особам, розробити й апробувати програму комплексної соціально-психологічної допомоги.

Гіпотеза дослідження: передбачаємо, що застосування комплексного підходу за принципом «рівний-рівному» підвищить ефективність соціально-психологічної допомоги постраждалим внаслідок збройних конфліктів.

Завдання дослідження.

1. Проаналізувати сутність соціально-психологічної допомоги ветеранам російсько-української війни та прирівняним до них особам.

2. Визначити основні напрямки інституційної підтримки та регулювання діяльності громадських організацій у сфері надання соціально-психологічної допомоги постраждалим внаслідок збройних конфліктів.

3. Розкрити сутність публічно-приватного партнерства у сфері надання соціально-психологічної допомоги ветеранам війни та прирівняним до них особам.

4. Проаналізувати потенціал переходу громадських організацій від реактивної до проактивної політики надання соціально-психологічної допомоги.

5. Провести емпіричне дослідження соціально-психологічної допомоги громадськими організаціями постраждалим внаслідок збройних конфліктів.

6. Розробити рекомендації для здійснення громадськими організаціями діяльності із соціально-психологічної допомоги на засадах проактивної політики.

Практична значущість отриманих результатів дослідження полягає в можливості застосування комбінованого (комплексного) підходу до організації надання проактивної соціально-психологічної допомоги ветеранам війни та прирівняним до них особам, що ґрунтується не лише на подоланні кризових станів і вирішенні проблемних питань, а й передбачає передачу позитивного здобутого досвіду іншим потенційним отримувачам таких послуг, а також для вдосконалення системи підтримки цивільних жертв збройних конфліктів.

Надійність та вірогідність результатів дослідження забезпечувались методологічним обґрунтуванням вихідних положень; використанням методів, адекватних меті та завданням дослідження.

Структура кваліфікаційної роботи магістра. Складається зі вступу, 3 розділів, загальних висновків, списку використаних джерел із 52 найменувань. Загальний обсяг основного тексту 74 сторінки. Робота містить 1 таблицю і 20 рисунків.

Апробація результатів даного дослідження відбулася на базі громадської організації «Волонтерський центр Запоріжжя» (червень 2025-січень 2026 року).

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ ПОСТРАЖДАЛИМ ВНАСЛІДОК ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ

1.1 Класифікація категорій населення, постраждалого внаслідок збройних конфліктів

Триваюча із 2014 року необґрунтована російська агресія проти України природньо спричинила зростання кількості постраждалого від неї населення, а також розширення кола категорій такого населення. Повномасштабне вторгнення у лютому 2022 року лише посилило вказані негативні процеси, охопивши ними всі без виключення регіони, так як воєнний стан було введено по всій території України. І відповідно до вимог чинного законодавства, воєнний стан регулярно подовжується на 90 днів, одночасно із продовженням загальної мобілізації.

До категорій постраждалого внаслідок збройної агресії російської федерації відносимо, але не виключно:

- військовослужбовців Збройних Сил України, Національної гвардії України, Служби безпеки України, розвідувальних органів України, Державної прикордонної служби України, Державної спеціальної служби транспорту, військовослужбовців військових прокуратур, осіб рядового та начальницького складу підрозділів оперативного забезпечення зон проведення антитерористичної операції центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну податкову політику, державну політику у сфері державної митної справи, поліцейських, осіб рядового, начальницького складу, військовослужбовців Міністерства внутрішніх справ України, Управління державної охорони України, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, Державної служби України з

надзвичайних ситуацій, Державної пенітенціарної служби України, осіб рядового і начальницького складу Державного бюро розслідувань, осіб начальницького складу Національного антикорупційного бюро України, осіб, які входили до складу добровольчого формування територіальної громади, інших утворених відповідно до законів України військових формувань військовослужбовців, членів їх сімей;

- військовослужбовців, інших представників сил оборони України, які перебували (перебувають) у полоні країни-агресора;

- військовослужбовців, інших представників сил оборони України, які перебували (перебувають) у статусі осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, внаслідок воєнних (бойових) дій;

- членів сімей полонених і зниклих безвісти військовослужбовців, інших представників сил оборони України;

- ветеранів війни (учасників бойових дій, осіб з інвалідністю внаслідок війни, учасників війни), членів їх сімей;

- членів сімей загиблих (померлих) Захисників і Захисниць України;

- внутрішньо переміщених осіб.

Розглянемо детальніше кожну категорію.

Військовослужбовці, інші представники сил оборони України – громадяни, які відповідно до ст.65 Конституції України, Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» виконують свій конституційний обов’язок щодо захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України. До видів військової служби відносяться: базова військова служба; військова служба за призовом під час мобілізації, на особливий період; військова служба за контрактом осіб рядового складу; військова служба за контрактом осіб сержантського і старшинського складу; військова служба (навчання) курсантів вищих військових навчальних закладів та закладів вищої освіти, які мають у своєму складі військові інститути, факультети військової підготовки, кафедри військової підготовки, відділення військової підготовки (далі – вищі військові навчальні заклади та військові навчальні

підрозділи закладів вищої освіти), а також закладів фахової передвищої військової освіти; військова служба за контрактом осіб офіцерського складу; військова служба за призовом осіб офіцерського складу; військова служба за призовом осіб із числа резервістів в особливий період [1].

Військовослужбовці, інші представники сил оборони України, які перебували (перебувають) у полоні країни-агресора – особи, яких було позбавлено особистої свободи державою-агресором, її органами, підрозділами, формуваннями, іншими утвореннями у зв’язку із захистом державного суверенітету, незалежності, територіальної цілісності і недоторканності України внаслідок збройної агресії проти України, які належать до складу сил безпеки і сил оборони України та до однієї з категорій осіб, визначених Женевською конвенцією про поводження з військовополоненими від 12 серпня 1949 року та Додатковим протоколом до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 року [2].

Військовослужбовці, інші представники сил оборони України, які перебували (перебувають) у статусі осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, внаслідок воєнних (бойових) дій – особи, які зникли безвісти у зв’язку із збройним конфліктом, воєнними діями, тимчасовою окупацією частини території України, надзвичайними ситуаціями природного чи техногенного характеру [3].

Члени сімей військовослужбовців, інших представників сил оборони України, у т.ч. полонених і зниклих безвісти – дружина (чоловік), їх діти і батьки [4].

Учасники бойових дій – особи, які брали участь у виконанні бойових завдань по захисту Батьківщини у складі військових підрозділів, з'єднань, об'єднань всіх видів і родів військ Збройних Сил діючої армії (флоту), у партизанських загонах і підпіллі та інших формуваннях як у воєнний, так і у мирний час.

Особи з інвалідністю внаслідок війни належать особи з числа військовослужбовців діючої армії та флоту, партизанів, підпільників, працівників, які стали особами з інвалідністю внаслідок поранення, контузії, каліцтва, захворювання, одержаних під час захисту Батьківщини, виконання обов'язків військової служби (службових обов'язків) чи пов'язаних з перебуванням на фронті, у партизанських загонах і з'єднаннях, підпільних організаціях і групах та інших формуваннях, визнаних такими законодавством України, в районі воєнних дій, на прифронтових дільницях залізниць, на спорудженні оборонних рубежів, військово-морських баз та аеродромів у період воєн або з участю в бойових діях.

Учасники війни – військовослужбовці, які в період війни проходили військову службу у Збройних Силах колишнього СРСР, трудівники тилу, а також інші особи, передбачені цим Законом.

Члени сімей загиблих (померлих) Захисників і Захисниць України – сім’ї військовослужбовців, військовослужбовців військових прокуратур, осіб рядового та начальницького складу підрозділів оперативного забезпечення зон проведення антитерористичної операції центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну податкову політику, державну політику у сфері державної митної справи, поліцейських, осіб рядового, начальницького складу, військовослужбовців Міністерства внутрішніх справ України, Управління державної охорони України, Державної служби спеціального зв’язку та захисту інформації України, Державної служби України з надзвичайних ситуацій, Державної пенітенціарної служби України, осіб рядового і начальницького складу Державного бюро розслідувань, осіб начальницького складу Національного антикорупційного бюро України, осіб, які входили до складу добровольчого формування територіальної громади, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України і брали безпосередню участь в антитерористичній операції, забезпеченні її проведення, у здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і

оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, забезпеченні їх здійснення, у заходах, необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України та загинули (пропали безвісти), померли внаслідок травми (поранення, контузії, каліцтва) або захворювання перебуваючи безпосередньо в районах та у період здійснення зазначених заходів [5].

Внутрішньо переміщеною особою є громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, яку змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру [6].

Відповідно до положень чинного законодавства, указані вище категорії громадян мають право на отримання широкого кола допомоги – соціальний захист, підтримку, супровід, консультування; санаторно-курортне лікування, медичне забезпечення, лікування, реабілітацію; психологічну допомогу, супровід, підтримку; соціальну та професійну адаптацію; забезпечення житлом, компенсацію (відшкодування) витрат на його придбання чи оренду; безоплатну правничу допомогу або компенсацію витрат на неї. Перелічені види (напрямки) допомоги постраждалим внаслідок збройних конфліктів надаються у грошовій та негрошовій формі, безоплатно або з частковою компенсацією вартості; на поворотній чи безповоротній основі.

Питання організації та надання соціально-психологічної допомоги постраждалим внаслідок збройних конфліктів, зокрема ветеранам війни та членам сімей загиблих (померлих) Захисників і Захисниць України, грунтовно розглядалося науковцями, експертами та дослідниками у [44-52].

Після початку повномасштабного спротиву російській збройній агресії, указані категорії населення можуть також скористатися таким видом

допомоги як подача заяв про репарації з країни-агресії через механізм Міжнародного реєстру збитків.

Таблиця 1.1 – Категорії заявників до Міжнародного реєстру збитків

№ п/п	Категорія заяви	Хто може подати	Результат
1	А1.1 «Вимушене внутрішнє переміщення»	ВПО – військовослужбовці, представники сил оборони України, члени їх сімей, члени сімей полонених і зниклих безвісти військовослужбовців, інших представників сил оборони України; ветерани війни, членів їх сімей; члени сімей загиблих (померлих) Захисників і Захисниць України	Заява з унікальним реєстраційним номером надсилається через портал ДІЯ на розгляд Комісії
2	А2.1 «Смерть близького члена сім'ї»	Члени сімей загиблих (померлих) Захисників і Захисниць України	Так само
3	А2.2 «Зникнення безвісти близького члена сім'ї»	Члени сімей зниклих безвісти військовослужбовців, інших представників сил оборони України	Так само
4	А2.3 «Серйозні тілесні ушкодження»	Особи з інвалідністю внаслідок війни; звільнені з полону військовослужбовці, інші представники сил оборони України	Так само
5	А2.5 «Катування або нелюдські чи такі, що принижують гідність, види поводження або покарання»	Звільнені з полону військовослужбовці, інші представники сил оборони України	Так само
6	А2.6 «Позбавлення свободи»	Звільнені з полону військовослужбовці, інші представники сил оборони України	Так само
7	А2.7 «Примусова праця або служба»	Звільнені з полону військовослужбовці, інші представники сил оборони України	Так само

Складено автором на основі [8]

Реєстр збитків, завданих агресією Російської Федерації проти України (Міжнародний реєстр збитків, Реєстр збитків для України), (RD4U) – система обліку заяв фізичних, юридичних осіб та держави Україна про відшкодування збитків, втрат та шкоди, заподіяних агресією Російської Федерації проти України. Це цифрова платформа, яка приймає заяви постраждалих. Це також міжнародна організація, платформа міжурядового

співробітництва, що діє в інституційних рамках Ради Європи. Реєстр збитків є першою складовою всеохопного Міжнародного компенсаційного механізму. Міжнародний компенсаційний механізм складатиметься з трьох елементів: Реєстру збитків, комісії з розгляду заяв та компенсаційного фонду [7].

Автором даного дослідження, у ході практичної соціально-психологічної допомоги постраждалим внаслідок збройних конфліктів, було встановлено наступну особливість роботи платформи «Репарації: міжнародний Реєстр збитків». Вона полягає в тому, що одна особа може подавати окремі заяви (не більше однієї) у різних категоріях. Із таблиці 1.1 бачимо, що звільнені з полону військовослужбовці, інші представники сил оборони України можуть одночасно подати заяви до категорій А2.3, А2.5-2.7. У разі наявності документально обґрунтованих (підтверджених) підстав – вони також можуть подавати заяви за категоріями А1.1, А2.1-2.2.

У ході дослідження, під час надання соціально-психологічної допомоги ветерану війни, автор дослідження разом з ним одночасно подав заяви до категорії А1.1, А2.3, А2.5-2.7.

1.2 Види й особливості соціальної допомоги постраждалому населенню

У рамках даного дослідження нами розглядається питання надання соціально-психологічної допомоги ветеранам російсько-української війни та прирівняним до них особам. Тому надалі в роботі ми будемо вивчати особливості допомоги саме цим категоріям населення.

Чинним законодавством України передбачено, що соціальний захист військовослужбовців – діяльність (функція) держави, спрямована на встановлення системи правових і соціальних гарантій, що забезпечують реалізацію конституційних прав і свобод, задоволення матеріальних і духовних потреб військовослужбовців відповідно до особливого виду їх

службової діяльності, статусу в суспільстві, підтримання соціальної стабільності у військовому середовищі. Це право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, у старості, а також в інших випадках, передбачених законом [5].

Система соціального захисту ветеранів війни та членів їх сімей, членів сімей загиблих (померлих) ветеранів війни, членів сімей загиблих (померлих) Захисників та Захисниць України – сукупність органів державної влади, підприємств, установ, організацій, які взаємодіють між собою та іншими системами державного управління з метою формування та реалізації державної політики у сфері соціального захисту ветеранів війни та членів їх сімей, членів сімей загиблих (померлих) ветеранів війни, членів сімей загиблих (померлих) Захисників та Захисниць України.

Комплексний огляд системи соціального захисту ветеранів війни та членів їх сімей, членів сімей загиблих (померлих) ветеранів війни, членів сімей загиблих (померлих) Захисників та Захисниць України – процедура оцінювання існуючого стану системи і готовності її складових до виконання функціональних завдань соціального захисту ветеранів війни, за результатами якої розробляються та уточнюються нормативно-правові акти з питань розвитку системи соціального захисту ветеранів війни та її складових, визначаються заходи, спрямовані на досягнення органами державної влади, підприємствами, установами, організаціями, які взаємодіють між собою та іншими системами державного управління з метою формування та реалізації державної політики у сфері соціального захисту ветеранів війни, необхідних спроможностей в умовах виникнення поточних і прогнозованих проблем [5].

Основними видами соціальної допомоги указаним вище категоріям громадян ми розглядаємо наступні.

Пільги на житлово-комунальні послуги – надаються у розмірі 50-75% знижки їх вартості, залежно від категорії та в межах державних галузевих стандартів у сфері житлово-комунального обслуговування. На розмір пільги

також впливає кількість членів родини пільговика, тип використовуваного ним палива для обігріву приміщення (будинку) тощо [9].

Безоплатний та пільговий (із частковою оплатою) проїзд у громадському пасажирському транспорті, залежно від виду транспорту, характеру та дальності маршруту, частоти проїзду. Ветерани війни (учасники бойових дій, особи з інвалідністю внаслідок війни), окрім учасників війни, користуються розширеним варіантом такої пільги – порівняно з членами сімей військовослужбовців, які загинули чи померли або пропали безвісти під час проходження військової служби або членами сімей загиблих (померлих) ветеранів війни, членів сімей загиблих (померлих) Захисників та Захисниць України.

Щорічні разові грошові допомоги до Дня Незалежності України, розмір яких залежить від статусу (учасник бойових дій, член сім'ї загиблого (померлого) Захисника чи Захисниці України), групи інвалідності внаслідок війни (I-III група) тощо.

Соціальна та професійна адаптація, що включає в себе:

- допомогу в аналізі життєвої ситуації, визначення основних методів розв'язання проблем і перенаправлення (за потреби) до відповідних фахівців з метою їх розв'язання (за задекларованим/зареєстрованим місцем проживання (перебування);

- надання психологічної допомоги, проведення корекції психологічного стану та поведінки в повсякденному житті;

- сприяння отриманню психіатричної допомоги;

- допомогу в зміцненні/відновленні родинних і суспільних зв'язків, у тому числі шляхом сімейного консультування;

- створення умов для формування та розвитку соціальних і комунікаційних навичок;

- надання інформації з питань соціального захисту;

- проведення групових сімейних психологічних тренінгів з питань, що стосуються персональних та сімейних цінностей, підтримки власних ресурсів в поточних умовах та підтримки один одного;

- підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації відповідно до визначених законодавством рівнів освіти, галузей знань, спеціальностей (професій), зокрема отримання другого (магістерського) рівня вищої освіти на основі першого (бакалаврського) рівня вищої освіти;

- підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації водіїв транспортних засобів з урахуванням вимог, визначених Порядком підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації водіїв транспортних засобів;

- надання можливості для отримання іншої професії (спеціальності, спеціалізації) на основі здобутого раніше ступеня (рівня) освіти;

- підтвердження та присвоєння професійних кваліфікацій [10].

Послугами соціальної та професійної адаптації, на умовах державної підтримки за кошти Мінветеранів України, можуть скористатися: ветерани війни, як звільняються або звільнені з військової служби; особи, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною; члени сімей таких осіб; члени сімей загиблих (померлих) ветеранів війни; члени сімей загиблих (померлих) Захисників та Захисниць України.

Послугами професійної адаптації, на умовах державної підтримки за кошти державних центрів зайнятості, можуть скористатися: особи, звільнені з військової служби після участі у захисті Незалежності України, до досягнення ними встановленого статтею 26 Закону України “Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування” пенсійного віку та за умови звернення протягом трьох років з дня звільнення; особи, звільнені з полону країни-агресора; цивільні особи з інвалідністю внаслідок війни [11].

Діти ветеранів війни, загиблих (померлих) Захисників і Захисниць України також користуються пільгами у сфері освіти – позаконкурсний вступ до ВНЗ та ПТНЗ; державна цільова підтримка (повна або часткова компенсація вартості навчання, стипендії тощо) при отримані професійно-технічної, фахової передвищої освіти, вищої освіти; компенсація за навчання у закладах передвищої або вищої освіти.

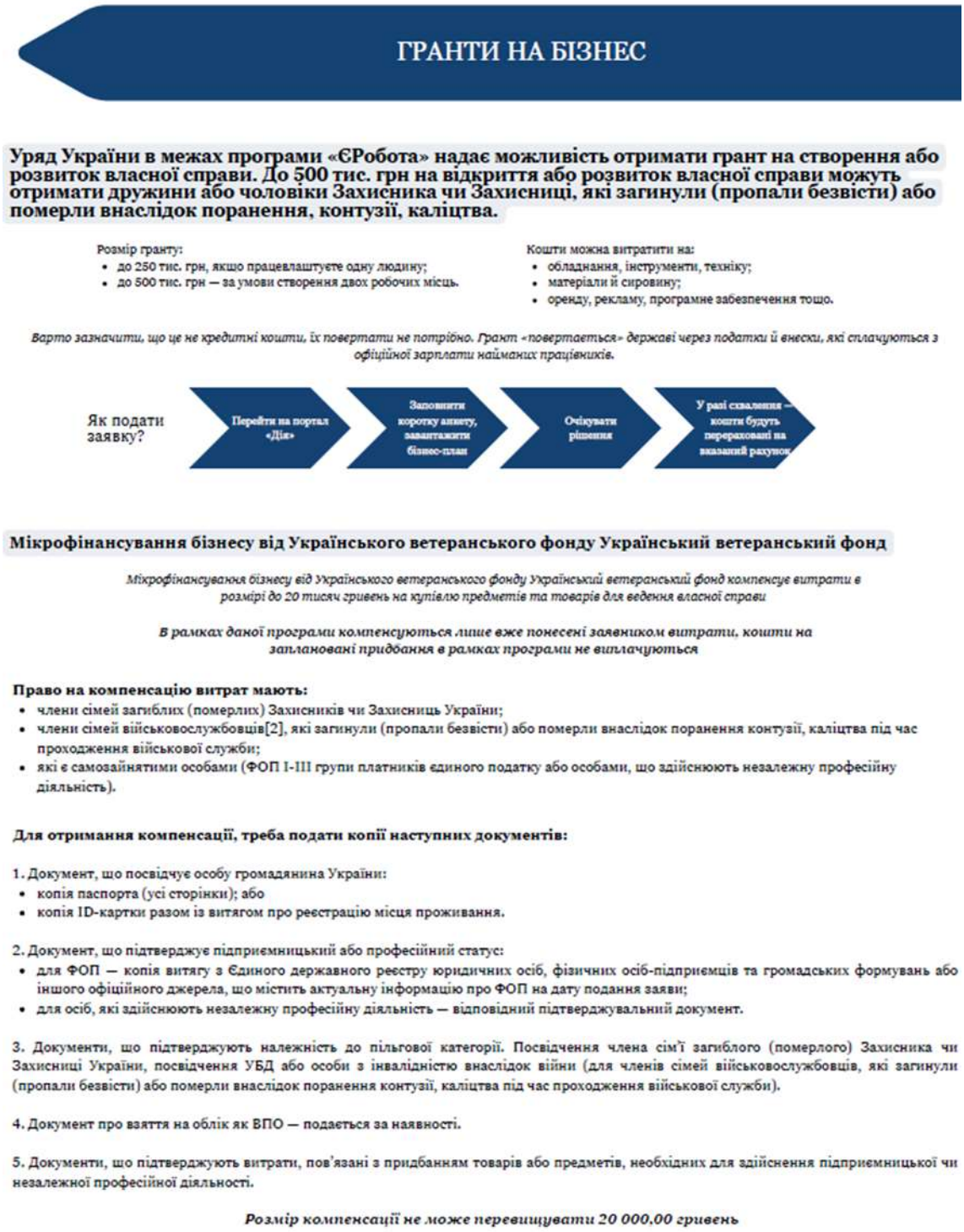

Рисунок 1.1 – Умови отримання ветеранами війни, членами їх сімей державної фінансової підтримки на розвиток власної справи [12]

Важливим напрямком соціальної підтримки ветеранів війни та прирівняних до них осіб є сприяння розвитку їх підприємницького потенціалу. Зокрема через діючі грантові програми, що надаються за

програмами державного центру зайнятості чи бюджетної установи «Український ветеранський фонд» Мінветеранів України.

Відповідно до чинного законодавства, органи місцевого самоврядування (місцеві ради), підприємства, установи та організації мають право за рахунок власних коштів і благодійних надходжень встановлювати додаткові гарантії щодо соціального захисту ветеранів війни. Практика показує, що обласні/міські/сільські/селищні ради, обласні військові/міські (у разі їх створення) активно впроваджують власні програми соціальної допомоги ветеранам війни та прирівняним до ним особам.

Наприклад, у Запорізькій області наразі діє Цільова програма соціальної підтримки населення Запорізької області на 2025-2029 роки (затверджена розпорядженням голови обласної державної адміністрації, начальника обласної військової адміністрації від 20.11.2024 № 1004, зі змінами та доповненнями). Заходами цієї програми передбачено зокрема [13]:

- надання щомісячної грошової допомоги Захисникам та Захисницям України, яким встановлено статус особи з інвалідністю внаслідок війни, у розмірі на одну особу: особи з інвалідністю I групи – 1000 грн; особи з інвалідністю II групи – 700 грн,; особи з інвалідністю III групи – 500 грн.;

- надання щорічної грошової допомоги в розмірі 1500 гривень дітям загиблих (померлих) Захисників та Захисниць України до Міжнародного дня захисту дітей 01 червня;

- надання щорічної грошової допомоги в розмірі 2000 грн до Дня пам’яті захисників України, які загинули в боротьбі за незалежність, суверенітет і територіальну цілісність України (29 серпня) членам сімей загиблих;

- надання щомісячної грошової допомоги членам сімей загиблих Захисників та Захисниць України та ветеранів війни, які брали участь у бойових діях на території інших держав на компенсацію вартості житлово-комунальних послуг та твердого палива і скрапленого газу у розмірі 10 % прожиткового мінімуму на одну особу в розрахунку на місяць.

Соціальну допомогу з позабюджетних джерел, не заборонених чинним законодавством, ветеранам війни та прирівняним до них особам можуть надавати громадські організації. Насамперед вони можуть надавати соціальні послуги на безоплатній основі – соціальну адаптацію, соціально-психологічну допомогу, консультування, натуральну допомогу тощо. Їх перевагою перед органами державної влади та місцевого самоврядування є можливість застосувати принцип роботи «рівний-рівному», коли представники громадських організацій володіють досвідом, схожим на досвід постраждалих від збройних конфліктів громадян.

1.3 Психологічна підтримка ветеранів війни та членів сімей загиблих (померлих) Захисників і Захисниць України

Наслідком воєнних (бойових) дій та збройних конфліктів є стрес, втрата ресурсу, завдання шкоди фізичному, психологічному та психічному здоров'ю не лише військовим, а й цивільному населенню. До останнього ми відносимо також демобілізованих ветеранів війни, членів їх сімей, членів сімей загиблих (померлих), полонених і зниклих безвісти Захисників і Захисниць України. Психологічна допомога є актуальною для більшості ветеранів і очікується, що запит на психологічну допомогу з часом буде лише зростати.

Психологічна допомога потрібна не лише в подоланні стресу та втрати на етапі адаптації та відновлення. У мирному (а наразі – цивільному) житті для ветеранів війни та членів сімей загиблих (померлих) Захисників і Захисниць України не менше стресів, викликаних взаємодією із суспільством. Тут вважаємо за доцільне привести результати тематичних соціологічних досліджень, проведених у 2023-2024 роках соціологічною групою «Рейтинг» на замовлення бюджетної установи «Український ветеранський фонд» Мінветеранів України [14].

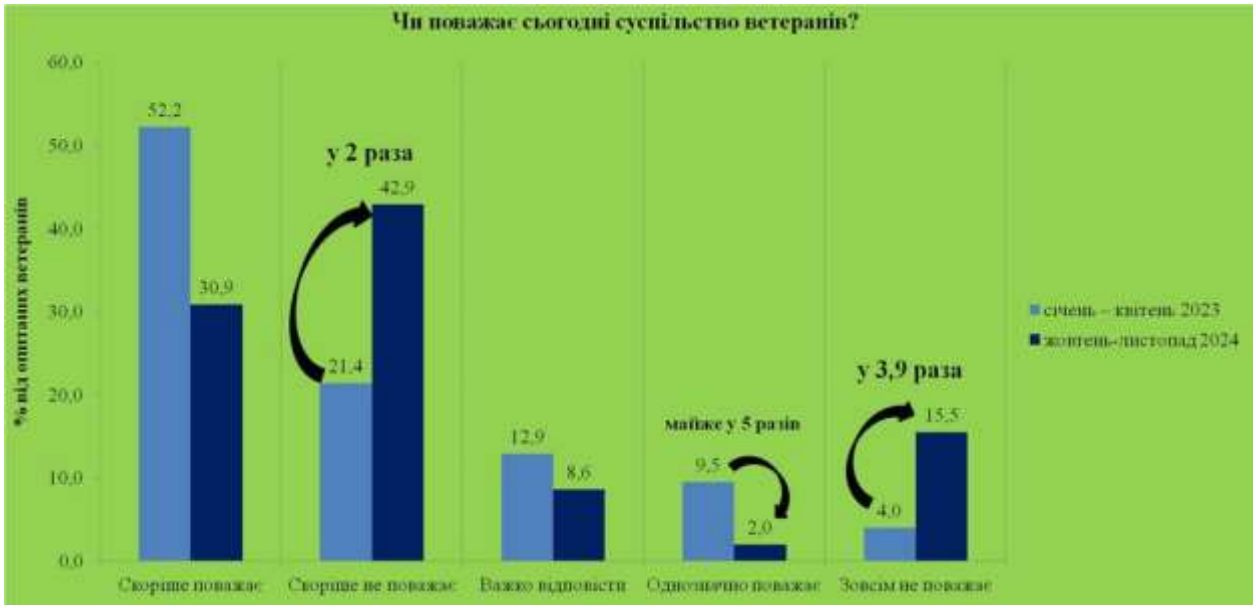

Рисунок 1.2 – Рівень поваги суспільства до ветеранів [14]

Бачимо, що ветерани гостро відчувають зниження рівня суспільної поваги до себе. Причин тут може бути декілька, зокрема – гіпертрофована увага ЗМІ до надзвичайних подій за участі ветеранів, побутові конфлікти між цивільними та ветеранами, втома частини суспільства від війни та її учасників, конфлікти ветеранів із чиновниками (посадовцями) які є частиною суспільства.

До вирішення цієї проблеми слід підходити комплексно – шляхом інформаційних кампаній з популяризації позитивного образу ветеранів війни-захисників і захисниць України, спрощення (цифровізації) адміністративних процедур для них, публічного притягнення посадових осіб (вони не обов’язково є чиновниками) до відповідальності за порушення прав і свобод ветеранів. У межах громадянської (неформальної) освіти у колективах і спільнотах слід пояснювати особливості взаємодії з ветеранами, членами їх сімей. Існує низка неурядових ініціатив у вигляді тренінгів на тему спілкування з ветеранами, хоча деякі з них відбуваються без участі самих ветеранів і не мають можливості на практиці перевірити викладений там матеріал.

Разом з тим, слід відзначити наступну цікаву особливість. Попри значну увагу різних досліджень темі психологічної допомоги ветеранам

війни, існуючі запити на неї з боку самих ветеранів – вкрай мала їх кількість звертається за отриманням таких послуг. Лише кожен 25-й із опитаних ветеранів має досвід роботи із психологом, впродовж аналізованого періоду цей показник знизився [15].

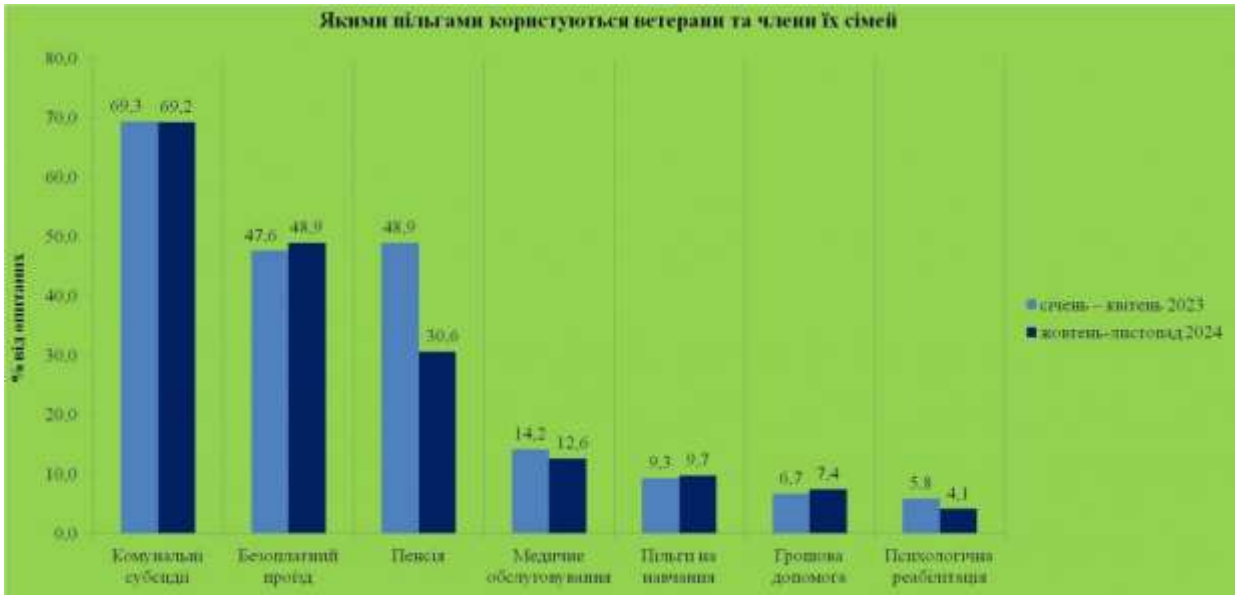

Рисунок 1.3 – Показники користування пільгами з боку ветеранів війни [15]

Причинами тут можуть бути:

- стереотипи про «мужніх, сильних чоловіків, які ніколи не показують слабкість і почуття»;

- упереджене ставлення до психологів, особливо з цивільного сектору, так як вони «не були там, не знають наш досвід»;

- страх опинитися сам на сам із психологом, який ветерану особисто не був знайомий, а відтак ветеран не знає – чого чекати від цього психолога.

Психологічна реабілітація є наймеш затребуваною з боку ветеранів. Хоча питання збереження, відновлення та профілактики психологічного здоров’я серед ветеранів є надзвичайно важливим. Достатньо згадати наслідки ПТСР для американських ветеранів після В’єтнамської війни. В Україні сьогодні діють різноманітні урядові та неурядові ініціативи у сфері психологічного здоров’я, що дозволяють отримувати такі послуги анонімно, дистанційно, цілодобово тощо. Органам влади та громадським об’єднанням

ветеранів (військовослужбовців) слід активно популяризувати важливість та необхідність, зручність послуг у сфері психологічного здоров'я.

Державі, в особі Мінветеранів України, доцільно переглянути підходи до оплати праці фахівців із надання психологічної допомоги ветеранам війни, членам їх сімей. Мова йде про діючу ставку 254,18 грн. (без ПДВ) за годину роботи, які сьогодні держава передбачила для «ветеранських» психологів. При ринковій ціні мінімум 900,00 грн./година (без ПДВ).

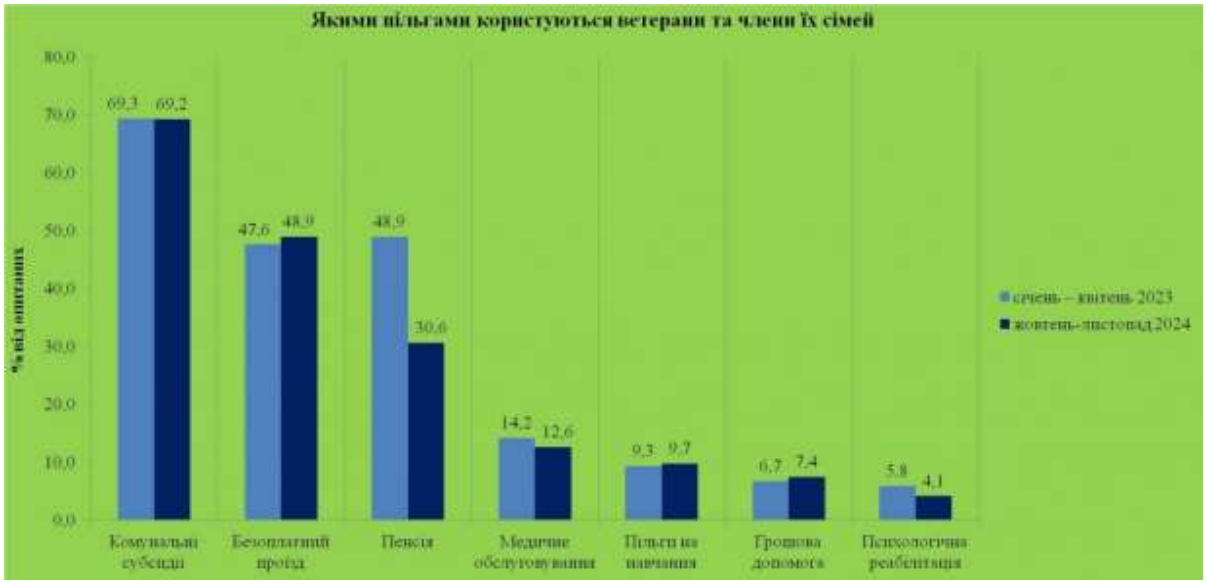

Рисунок 1.4 – Попит ветеранів і членів їх сімей на окремі види послуг [15]

Міносвіти, разом із Мінветеранів і силовими відомствами, за участі міжнародних партнерів і експертів з громадського середовища слід:

– терміново створити та впровадити магістерські програми з підготовки фахівців у сфері військової/ветеранської психології;

– заохочувати вступати на ці програми ветеранів російсько-української війни, членів їх сімей (зважено треба підійти до залучення членів сімей загиблих);

– забезпечити кожного ветерана, який вступить на вказану магістратуру, гарантованим місцем державного замовлення (у т.ч. через програми Фонду соціального захисту осіб з інвалідністю, ваучери Державної служби зайнятості).

Підготовка магістрів у сфері військової/ветеранської психології, з числа ветеранів/членів їх сімей, забезпечить ринок психологічних послуг фахівцями за принципом «рівний-рівному». Це важливо, адже ветерани війни переважно довіряють тим, хто пройшов їх шлях.

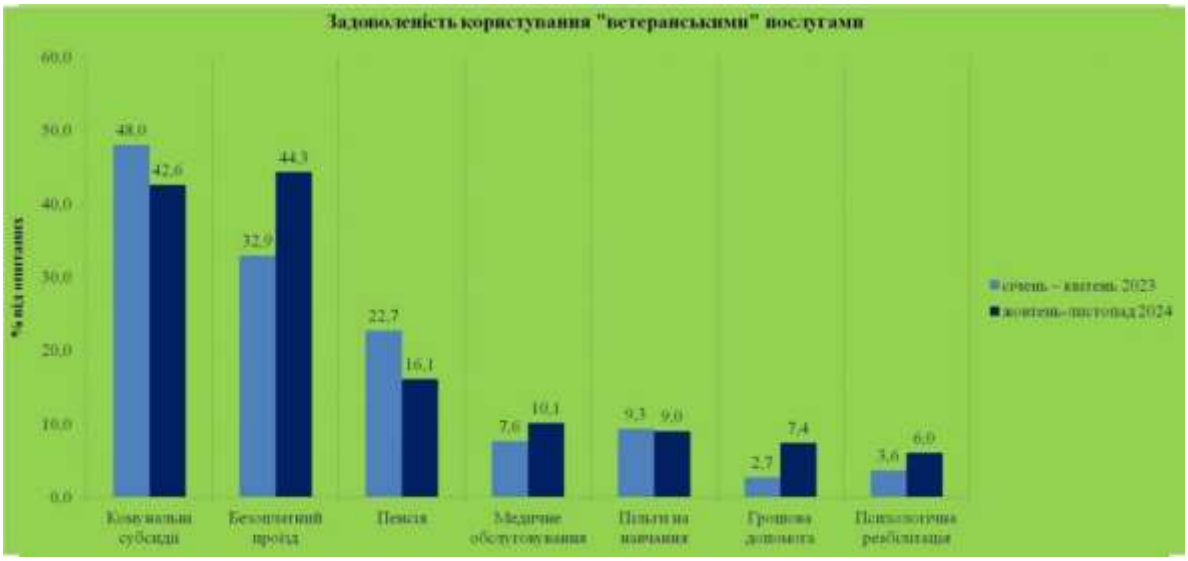

Рисунок 1.5 – Оцінка ветеранами отриманих ними послуг [15]

Рівень задоволеності психологічною реабілітацією лишається найнижчим (попри зростання майже у 1,7 раза). Деякі причини того описані нами вище. Сюди ж додається проблема морально-психологічного забезпечення у військових частинах, де служать військові зі статусом ветеранів війни.

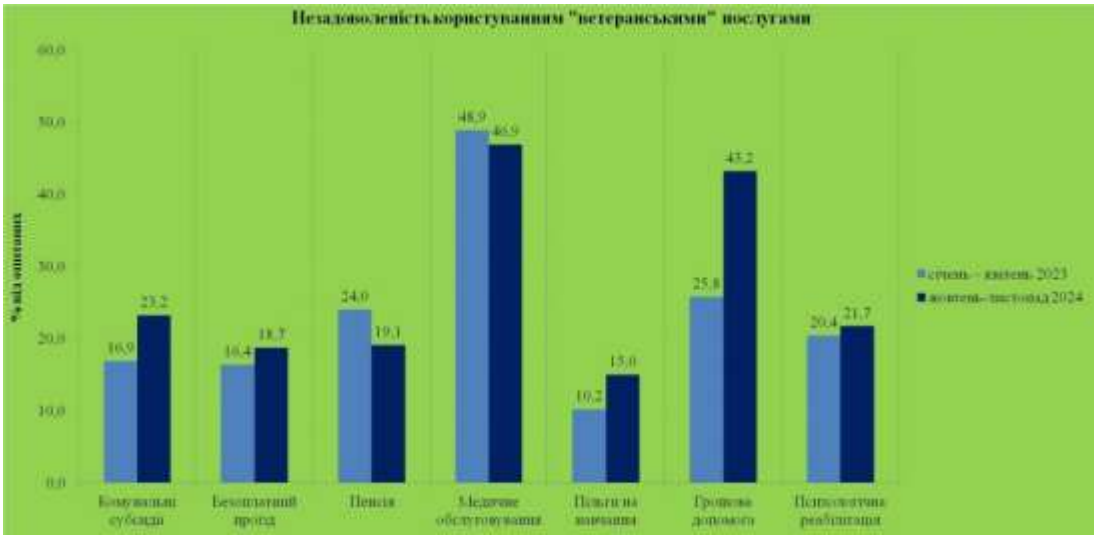

Рисунок 1.6 – Рівень критичного ставлення ветеранів до отриманих послуг [15]

Кожен п’ятий опитаний ветеран незадоволений послугами психологічної реабілітації. При цьому акцент робиться на незадовільній роботі державного (урядового, відомчого) сектору психологічної допомоги, якому притаманний формалізм, забюракратизованість, періодична відсутність фінансування тощо. Державні програми психологічної реабілітації (у вигляді заїздів до обраних державою закладів тривалістю 14 днів раз на три роки – для учасників бойових дій) діяли в Україні ще з часів АТО, однак до їх ефективності та користі існували серйозні зауваження. У цьому дослідженні ми свідомо уникаємо аспектів фінансування та прив’язки цих заїздів до наявності путівок, місць у закладах тощо.

Одним із чинників, який сформував негативне ставлення ветеранів до таких програм відзначимо широковживану скорочену назву програми – замість «психологічна реабілітація» відповідальні посадові особи органів соціального захисту населення в розмові з ветеранами використовували термін «психреабілітація». У ветерана на підсвідомому рівні відкладалася саме перша частина згаданого слова.

Тому на порядок денний виходить необхідність активізації громадських організацій як надавачів послуг психологічної допомоги ветеранам як під час служби (в період перебування вдома на відпочинку чи ротації), так і після повернення з неї. Громадські організації не стиснені у своїй діяльності жорсткими формальними (нормативними чи технічними) вимогами, їх члени можуть бути носіями «особистого ветеранського досвіду», що спрощує їм роботу з цільовою аудиторією. Робота ця йде за принципом «рівний-рівному». Громадські організації більш мобільні у своїй діяльності що стосується реагування на кризові ситуації за участі ветеранів. По фінансовій частині такі організації можуть залучати грантове фінансування з бюджетних і приватних джерел.

Окремий напрямок роботи громадських організацій – надання психологічної допомоги членам сімей загиблих (померлих) Захисників і Захисниць України, їх підтримка на етапах горювання, скорботи,

відновлення. Оптимальним варіантом для громадської організації є запровадження посади відповідального за цей напрямок (як варіант – профільний заступник голови правління). Ще краще такою людиною обрати того, хто сам має статус члена сім'ї загиблого (померлих) Захисників і Захисниць України і пройшов вказані вище етапи. А найголовніше – пройшов бюрократичні лабіринти оформлення документів, статусів, пільг, виплат, допомог, компенсацій. Він є носієм практичного цінного досвіду, відповідає принципу «рівний-рівному», веде діалог з цільовою аудиторією однією мовою.

Завдання громадських організацій, а головне їх уповноважених з питань допомоги членам сімей загиблих (померлих) Захисників і Захисниць України, створити атмосферу довіри, діалогу, безбар'єрного обміну досвідом і думками. Експертну частину роботи, психологічні консультації, слід довірити досвідченим фахівцям, які володіють передовими знаннями, методиками, техніками, оптимально – науково доведеними інноваційними розробками.

При цьому громадські організації можуть ставати платформою для опробування цих розробок у практичній роботі, виявлення недоліків в них, їх усунення, а в підсумку – вдосконалення, що позитивно відобразиться на якості психологічної допомоги. Заходи (активності) громадських організацій у сфері надання психологічної допомоги мають також завершуватися систематизацією будь якої отриманої інформації (окрім чуттєвої), її упорядкуванням, обробкою та формуванням пропозицій для уповноважених органів влади, освітніх і наукових установ, експертних та дослідницьких організацій, інших громадських організацій.

Це все забезпечить сталість і безперервність політики надання психологічної допомоги ветеранам війни та членам сімей загиблих (померлих) Захисників і Захисниць України. Залученість цільової аудиторії до якісних змін діючої системи відповідає популярному сьогодні підходу «нічого для ветеранів – без самих ветеранів», додати до чого можна вислів «нічого для сімей полеглих воїнів – без самих сімей».

РОЗДІЛ 2
ІНСТИТУЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ З НАДАННЯ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ ВЕТЕРАНАМ ВІЙНИ ТА ПРИРІВНЯНИМ ДО НИХ ОСОБАМ

2.1 Законодавче регулювання діяльності громадських організацій як надавачів послуг соціально-психологічної допомоги

Ветерани російсько-української війни та прирівняні до них особи як постраждалі внаслідок збройних конфліктів на певному етапі перебувають у складних життєвих обставинах, відчуваючи на собі негативні наслідки внутрішніх і зовнішніх процесів, на які не завжди можуть самостійно впливати. Одним із підходів до вирішення цього питання (проблеми) в Україні можуть розглядатися соціальні послуги.

Соціальні послуги – дії, спрямовані на профілактику складних життєвих обставин, подолання таких обставин або мінімізацію їх негативних наслідків для осіб/сімей, які в них перебувають [16]. Учасниками системи соціальних послуг в Україні є визначені далі суб’єкти.

1. Отримувачі соціальних послуг – особи/сім’ї, які належать до вразливих груп населення та/або перебувають у складних життєвих обставинах, яким надаються соціальні послуги.

2. Надавачі соціальних послуг – юридичні та фізичні особи, у тому числі фізичні особи – підприємці, внесені до Реєстру надавачів та отримувачів соціальних послуг;

3. Уповноважені органи системи надання соціальних послуг:

- центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері соціального захисту населення (із 21.07.2025 року – Міністерство соціальної політики, сім’ї та єдності України) [17];

- центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері державного нагляду (контролю) за дотриманням вимог законодавства під час надання соціальних послуг і соціальної підтримки (із 26.08.2020 року – Національна соціальна сервісна служба України) [18]

- Рада міністрів Автономної Республіки Крим, обласні, Київська та Севастопольська міські державні адміністрації [19-20];

- районні у містах Києві та Севастополі державні адміністрації, виконавчі органи сільських, селищних, міських, районних у містах (у разі їх утворення) рад [21].

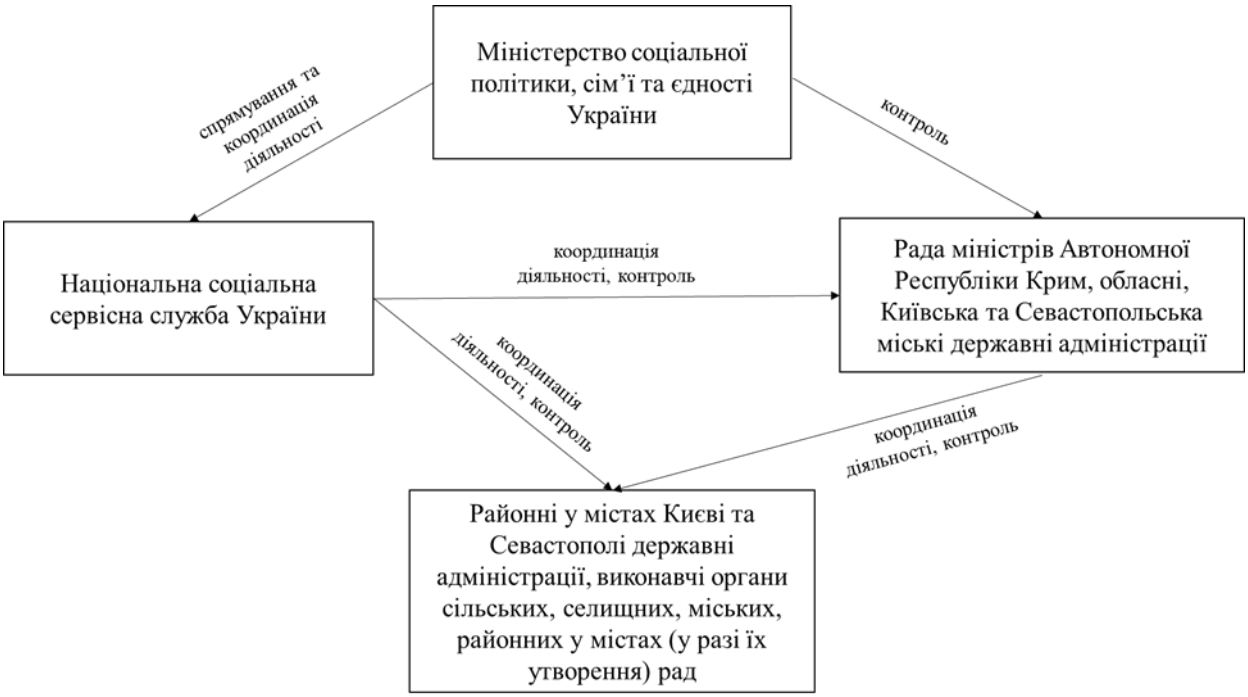

Рисунок 2.1 – Уповноважені органи системи надання соціальних послуг в Україні та механізм їх взаємодії [складено автором на основі 17-21]

4. Об'єднання працівників системи надання соціальних послуг, об'єднання надавачів та отримувачів соціальних послуг.

Об'єднання надавачів соціальних послуг – громадське об'єднання, засновниками та членами якого є надавачі соціальних послуг, метою діяльності якого є захист прав та інтересів надавачів соціальних послуг. Об'єднання отримувачів соціальних послуг – громадське об'єднання, засновниками та членами якого є отримувачі соціальних послуг, їхні законні

представники, метою діяльності якого є захист прав та інтересів отримувачів соціальних послуг. Об'єднання працівників системи надання соціальних послуг – громадське об'єднання, засновниками та членами якого є працівники системи надання соціальних послуг, метою діяльності якого є захист прав та інтересів працівників системи надання соціальних послуг, а також інтересів громадян, пов'язаних із професійною діяльністю у системі надання соціальних послуг [16].

Вказані вище об'єднання можуть залучатися, на платній чи безоплатній основі, уповноваженими органами системи надання соціальних послуг до розробки, підготовки, реалізації та моніторингу програм у сфері соціальних послуг тощо.

Розглянемо детальніше кожного суб'єкта – учасника системи соціальних послуг в Україні.

Отримувачі соціальних послуг користуються правами на несуть відповідальність, визначену чинним законодавством України і Порядком організації надання соціальних послуг, ведення випадку та визначення чисельності соціальних менеджерів, відповідальних за забезпечення та ведення випадку [22].

1. Отримувач соціальних послуг має право на:

1) отримання соціальних послуг відповідно до умов та порядку їх надання, визначених законодавством про соціальні послуги та договором про надання соціальних послуг;

2) повагу до честі і гідності, уважне та гуманне ставлення з боку суб'єктів системи надання соціальних послуг;

3) отримання від суб'єктів системи надання соціальних послуг повної та вичерпної інформації про свої права, обов'язки, порядок і умови надання соціальних послуг у формі, доступній для сприйняття особами з будь-яким видом порушення здоров'я;

4) індивідуальний підхід, що враховує потреби кожної особи/сім'ї;

5) вільний вибір надавачів соціальних послуг;

6) відмову від соціальних послуг, крім випадків обов’язкового надання соціальних послуг, визначених законом;

7) конфіденційність інформації особистого характеру, що стала відома суб’єктам системи надання соціальних послуг під час реалізації цього Закону;

8) доступ до інформації, що міститься в його особовій справі як отримувача соціальних послуг;

9) повагу до приватного життя, на свободу думки та висловлювань;

10) захист своїх прав і законних інтересів, у тому числі в судовому порядку;

11) отримання від надавачів соціальних послуг у письмовому вигляді обґрунтування відмови у наданні соціальних послуг;

12) участь в оцінюванні його потреб у соціальних послугах;

13) спілкування зі своїми рідними, близькими та іншими особами;

14) одночасне одержання кількох соціальних послуг;

15) інші права, передбачені законодавством про соціальні послуги.

Реалізація прав отримувачів соціальних послуг здійснюється з урахуванням необхідності забезпечення найкращих інтересів отримувачів соціальних послуг.

2. Отримувачі соціальних послуг, їхні законні представники зобов’язані:

1) надавати повну і достовірну інформацію, необхідну для визначення їхніх потреб у соціальних послугах, права на отримання соціальних послуг та визначення умов договору про надання соціальних послуг;

2) виконувати умови договору про надання соціальних послуг;

3) дотримуватися правил внутрішнього розпорядку роботи надавачів соціальних послуг;

4) своєчасно інформувати надавачів соціальних послуг про всі обставини, що впливають на надання або припинення надання соціальних послуг;

5) ставитися з повагою до надавачів соціальних послуг та їх працівників;

6) не перешкоджати наданню соціальних послуг, у тому числі іншим особам;

7) дбайливо ставитися до майна надавачів соціальних послуг, що використовується під час надання соціальних послуг.

Серед отримувачів соціальних послуг виділимо вразливі групи населення – особи/сім'ї, які мають найвищий ризик потрапляння у складні життєві обставини через вплив несприятливих зовнішніх та/або внутрішніх чинників [16]. До них зокрема відносяться наступні категорії населення:

- особи/сім'ї, які перебувають під впливом чинників, що можуть зумовити складні життєві обставини, зокрема інвалідність, потрапляння в ситуацію торгівлі людьми, шкоду, завдану воєнними (бойовими) діями, терористичним актом, збройним конфліктом, у тому числі тимчасовою окупацією, сексуальним насильством, пов'язаним із збройною агресією Російської Федерації проти України, примусовим переміщенням або депортацією, вимушеним внутрішнім переміщенням, позбавленням особистої свободи внаслідок збройної агресії проти України;

- особа, яка має ознаки вразливості, а саме – захищає/захищала незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України і бере/брала безпосередню участь в антитерористичній операції, забезпеченні її проведення чи у здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації в Донецькій та Луганській областях, забезпеченні їх здійснення, у заходах, необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України, має статус члена сім'ї загиблого (померлого) ветерана війни або члена сім'ї загиблого (померлого) Захисника або Захисниці України, або стосовно якої встановлено факт позбавлення особистої свободи внаслідок збройної агресії проти України (полонені) [22].

Порядок звернення за отриманням соціальних послуг та їх надання регулюється постановою Кабінету міністрів України від 14 січня 2026 р. № 64. Під час воєнного стану в Україні окремі соціальні послуги надаються екстрено (кризово) у разі виявлення кризової ситуації. Для осіб, яким завдано шкоди пожежею, стихійним лихом, катастрофою, воєнними (бойовими) діями, терористичним актом, збройним конфліктом, у тому числі тимчасовою окупацією, сексуальним насильством, пов'язаним із збройною агресією Російської Федерації проти України, примусовим переміщенням або депортацією, вимушеним внутрішнім переміщенням, позбавленням особистої свободи внаслідок збройної агресії проти України, всі соціальні послуги надаються безоплатно.

Компенсація наданих їм соціальних послуг відбувається за рахунок бюджетних коштів, незалежно від рівня їх доходу. Це важливий аспект в умовах, коли окремі категорії постраждалих від збройних конфліктів (ветерани війни, члени сімей загиблих (померлих) Захисників і Захисниць України) отримують доходи вище середніх по країні, економіці та за діючі соціальні стандарти. Для підтвердження статусу та права на пільгове (безоплатне) отримання соціальних послуг указані категорії населення можуть надавати зокрема наступні документи:

- паспорта громадянина України, паспорта громадянина України для виїзду за кордон, тимчасового посвідчення громадянина України, посвідчення про взяття на облік бездомної особи за формою, затвердженою Мінсоцполітики (для громадян України);

- витягу з рішення експертної команди з оцінювання повсякденного функціонування особи або довідки до акта огляду медико-соціальною експертною комісією за формою, затвердженою МОЗ, або пенсійного посвідчення, або посвідчення, що підтверджує призначення соціальної допомоги відповідно до Законів України "Про державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію, та особам з інвалідністю", або довідки для отримання пільг особами з інвалідністю, які не мають права на пенсію чи

соціальну допомогу, виданої структурним підрозділом з питань соціального захисту населення районної, районної у мм. Києві та Севастополі держадміністрації, виконавчим органом міської ради (для осіб з інвалідністю);

- індивідуальної програми реабілітації особи з інвалідністю, складеної відповідно до законодавства (за наявності інвалідності);

- посвідчення учасника бойових дій, або посвідчення особи з інвалідністю внаслідок війни, або посвідчення учасника війни, або посвідчення постраждалого учасника Революції Гідності, або посвідчення члена сім'ї загиблого (померлого) Захисника чи Захисниці України, або посвідчення члена сім'ї загиблого (померлого) ветерана війни, або електронного посвідчення ветерана, або витягу з Єдиного державного реєстру ветеранів війни, або рішення (довідки) про встановлення факту позбавлення особи особистої свободи внаслідок збройної агресії проти України, або виписки з Єдиного реєстру осіб, стосовно яких встановлено факт позбавлення особистої свободи внаслідок збройної агресії проти України, або рішення про визнання особи членом сім'ї особи, стосовно якої встановлено факт позбавлення особистої свободи внаслідок збройної агресії проти України, або довідки про визнання особи членом сім'ї особи, стосовно якої встановлено факт позбавлення особистої свободи внаслідок збройної агресії проти України, або витягу з Єдиного реєстру осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, або довідки з військової частини (органу, підрозділу) про перебування на військовій службі (для осіб, яким завдано шкоди пожежею, стихійним лихом, катастрофою, воєнними (бойовими) діями, терористичним актом, збройним конфліктом, зокрема тимчасовою окупацією, сексуальним насильством, пов'язаним із збройною агресією Російської Федерації проти України, примусовим переміщенням або депортацією, вимушеним внутрішнім переміщенням, позбавленням особистої свободи внаслідок збройної агресії проти України) [22].

Як бачимо, чинна нормативно-правова база передбачає розширений перелік документальних підстав для отримання ветеранами війни та членами сімей загиблих (померлих) Захисників і Захисниць України соціальних послуг на безоплатній основі. Такий підхід можна розглядати як елемент політики безбар'єрного доступу до послуг в умовах складних життєвих обставин, викликаних збройною агресією російської федерації.

Уповноважені органи системи надання соціальних послуг для роботи із вказаними категоріями можуть залучати громадські об'єднання, благодійні та релігійні організації. Це прямо визначено як один із основних напрямів державної політики у сфері надання соціальних послуг. Серед соціальних послуг, які можуть надаватися ними екстрено (кризово) у разі виявлення кризової ситуації – соціально-психологічна реабілітація, що є об'єктом даного дослідження.

Громадські організації, за їх бажанням, можуть бути включені до Реєстру надавачів та отримувачів соціальних послуг, правова основа якого визначена ст.15 Закону України «Про соціальні послуги».

Моделі (форми, методи) надання соціальних послуг, зокрема соціально-психологічної підтримки, громадські організації визначають самостійно. На це впливає низка факторів, зокрема – кадровий і ресурсний потенціал, стан мережування партнерства, наявність належним чином облаштованого приміщення, технічних можливостей для дистанційної роботи, ступінь готовності до роботи чи перебування у зоні активних бойових дій/можливих бойових дій чи прифронтових громадах.

Важливий аспект – можливість громадських організацій залучати фінансові ресурси для роботи, так як рішення про розмір оплати своїх послуг чи звільнення від неї вони ухвалюють самостійно. Зауважимо, що в разі надання громадськими організаціями соціальних послуг за рахунок бюджетних коштів, оплата соціальних послуг, що надаються за рахунок бюджетних коштів, у тому числі із встановленням диференційованої плати, здійснюється шляхом компенсації надавачам соціальних послуг вартості

таких послуг. Можливості залучення громадськими організаціями фінансових ресурсів для надання послуг соціально-психологічної підтримки ветеранів російсько-української війни та прирівняних до них осіб будуть розглянуті нами у п.2.2 даного дослідження.

Громадські організації можуть обирати наступні моделі роботи:

- із чітким дотриманням державних соціальних стандартів соціально-психологічної допомоги чи стандартів надання психологічної допомоги ветеранам війни, членам їх сімей [23-25];

- без чіткого дотримання вказаних вище стандартів.

Головними відмінностями вказаних вище моделей є те, що державні стандарти передбачають наявність у громадської організації стаціонарного (і належним чином облаштованого) приміщення для надання послуг, офіційно працевлаштованого персоналу (від одного штатного психолога до мультидисциплінарної команди), ведення паперової звітності тощо. Ті громадські організації, які відповідають державним стандартам, часто також внесені до Реєстру надавачів і отримувачів соціальних послуг. Це дозволяє їм брати участь у конкурсах на отримання бюджетної підтримки, насамперед через соціальне замовлення. Така практика переважно поширена на рівні органів місцевого самоврядування.

Без чіткого дотримання вказаних вище стандартів працюють переважна кількість громадських організацій; зокрема ті, що надають виїзні послуги соціально-психологічної підтримки у малих чи віддалених від обласних/районних центрів громадах. При цьому, із уповноважених місцевих органів системи надання соціальних послуг не знімається відповідальність за належну перевірку професійного та організаційно-кадрового забезпечення таких громадських організацій.

Громадські організації можуть надавати послуги соціально-психологічної підтримки на базі власного (орендованого) приміщення, через виїзні прийоми (на базі приміщень громад), дистанційно (через засоби інформаційно-телекомунікаційного зв’язку), із залученням власних фахівців

або експертів (консультантів) на платній основі, індивідуально та або у форматі групової роботи. Важливим чинником успішної роботи є застосування принципу «рівний-рівному», коли актив громадської організації складається з носіїв профільного досвіду – ветеранів війни, членів їх сімей, членів сімей загиблих (померлих) Захисників і Захисниць України. Це знімає майже усі бар'єри на шляху побудови довіри, налагодження безконфлітного спілкування, формування сприятливої атмосфери та спільного вирішення проблемних питань чи подолання стресового стану.

2.2 Публічно-приватне партнерство у сфері соціально-психологічної підтримки ветеранів війни та прирівняних до них осіб

Уповноважені органи у сфері надання соціальних послуг (органи державної влади та місцевого самоврядування) та надавачі соціальних послуг (зокрема недержавної форми власності) є повноправними суб'єктами системи надання соціальних послуг в Україні. Наслідком чого є необхідність їх тісної взаємодії, взаємовигідної співпраці та постійного діалогу в інтересах отримувачів соціальних послуг, зокрема з числа представників вразливих категорій громадян – ветеранів російсько-української війни та прирівняних до них осіб.

Все це можна реалізувати у вигляді публічно-приватного партнерства, яке чинним законодавством тлумачиться як співробітництво між публічним та приватним партнерами, що здійснюється на основі договору та відповідає ознакам публічно-приватного партнерства, визначеним статтею 3 відповідного Закону [26]. Напрямки громадського здоров'я та надання соціальних послуг в Україні віднесені до сфери застосування публічно-приватного партнерства, що дає нам всі підстави розглядати їх в контексті надання громадськими організаціями послуг соціально-психологічної допомоги ветеранам російсько-української війни та прирівняним до них особам.

Публічно-приватне партнерство у сфері надання соціальних послуг може відбуватися шляхом соціального замовлення, державно-приватного партнерства, конкурсу соціальних проектів, соціальних програм тощо. В Україні є три державні інституції, діяльність яких прямо пов'язана із публічно-приватним партнерством у сфері соціально-психологічної допомоги ветеранам російсько-української війни та прирівняним до них особам. Мова йде про профільне Міністерство у справах ветеранів України, віднесену до сфери його управління бюджетну установу «Український ветеранський фонд». Розглянемо детальніше особливості взаємодії указаних інституціями з громадськими організаціями у сфері надання соціально-психологічної допомоги ветеранам російсько-української війни та прирівняним до них особам.

Міністерство у справах ветеранів України (Мінветеранів)– головний орган у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері підтримки та реалізації інтересів ветеранів війни, осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, постраждалих учасників Революції Гідності (далі – ветерани), членів сімей таких осіб і членів сімей загиблих (померлих) ветеранів війни, членів сімей загиблих (померлих) Захисників і Захисниць України (далі – члени сімей ветеранів).

До основних завдань Мінветеранів віднесено зокрема формування і реалізацію державної політики у сфері соціального захисту ветеранів та членів їх сімей, зокрема забезпечення психологічної реабілітації, соціальної та професійної адаптації. На виконання цих завдань, Мінветеранів зокрема:

- співпрацює з інститутами громадянського суспільства щодо визначення та реалізації пріоритетних напрямів державної політики з питань, що належать до компетенції Мінветеранів;

- може надавати громадським об'єднанням ветеранів у встановленому законодавством порядку фінансову підтримку на конкурсній основі для реалізації програм (проектів, заходів), проводить моніторинг та аналіз

ефективності програм (проектів, заходів), реалізованих за рахунок коштів державного бюджету громадськими об’єднаннями ветеранів;

- здійснює публічно-приватне партнерство з питань, що належать до компетенції Мінветеранів;

- здійснює інші повноваження, визначені законом [27].

Співпраця Мінветеранів із громадськими об’єднаннями за напрямком соціально-психологічної допомоги ветеранам війни та прирівняним до них особам відбувається шляхом:

- включення громадських об’єднань до Переліку суб’єктів надання послуг, включених до Реєстру суб’єктів надання послуг із психологічної допомоги для ветеранів і членів їх сімей (далі – Реєстр);

- надання громадським об’єднанням ветеранів у встановленому законодавством порядку фінансової підтримки на конкурсній основі для реалізації програм (проектів, заходів).

Включення до Реєстру забезпечує громадським організаціям можливість надавати ветеранам війни та прирівняним до них особам послуги соціально-психологічної допомоги за кошти державного бюджету. Мінветеранів оплачує послуги, які надані на вторинному (індивідуально психологами) та третинному рівні (мультидисциплінарною командою у складі психіатра, психотерапевта, психолога, соціального працівника), застосуючи унормовані ставки плати за індивідуальну та групову роботу.

Громадські організації, включені до Реєстру, можуть надавати послуги наступним категоріям – які звільняються або звільнені з військової служби, з числа ветеранів війни, осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, членам сімей таких осіб (дружина (чоловік), малолітні, неповнолітні та повнолітні діти і батьки), постраждалим учасникам Революції Гідності та членам сімей загиблих (померлих) ветеранів війни і членам сімей загиблих (померлих) Захисників та Захисниць України відповідно до Закону України “Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту”.

Вони можуть надавати такі види послуг – кризове психологічне втручання, психологічна, психоедукація (психологічна просвіта та інформування), психологічне консультування, психотерапія, групова робота. Психологічна допомога при цьому надається у таких обсягах: кризове психологічне втручання (до трьох втручань протягом першого тижня); психологічна діагностика (не більше 5 разів у рамках надання послуг із психологічної допомоги одній особі); психоедукація (не більше 10 сесій тривалістю не більше 2 годин за сесію та не частіше одного разу на тиждень); психологічне консультування (не більше 10 сесій тривалістю не більше 2 годин за сесію та не частіше одного разу на тиждень); психотерапія (не більше 30 сесій тривалістю не більше 2 годин за сесію та не частіше одного разу на тиждень); групова робота (не більше 30 сесій тривалістю не більше 2 годин за сесію та не частіше одного разу на тиждень). Форми надання послуг – індивідуальна (за відсутності сторонніх осіб); сімейна (разом із особами, що перебувають у родинних стосунках або проживають однією сім'єю); групова (у групі з іншими отримувачами послуг у складі не більш як 10 осіб).

Для отримання психологічної допомоги другого рівня, від включених до Реєстру громадських організацій, отримувач послуг може звернутися безпосередньо до них або за наявності технічної можливості звернутися до Мінветеранів із заявою в електронній формі через Єдиний державний реєстр ветеранів війни або Єдиний державний вебпортал електронних послуг чи його мобільний додаток (Дія). Третинний рівень ми не розглядаємо, так як він більш притаманний медичним закладам, що мають відповідати вимогам законодавства України у сфері охорони здоров'я.

Для отримання послуг від включеної до Реєстру громадської організації (крім звернення за екстреною психологічною допомогою, психологічною допомогою першого рівня) отримувач послуг звертається з письмовою заявою, яка складається ним у довільній формі, або надає направлення та пред'являє оригінали таких документів:

1) паспорта громадянина України/паспорта громадянина України для виїзду за кордон або е-паспорта/е-паспорта для виїзду за кордон;

2) реєстраційного номера облікової картки платника податків (для фізичних осіб, які через свої релігійні переконання відмовляються від прийняття реєстраційного номера облікової картки платника податків, – паспорта громадянина України з відміткою відповідного контролюючого органу);

3) посвідчення учасника бойових дій, особи з інвалідністю внаслідок війни, учасника війни, постраждалого учасника Революції Гідності або посвідчення члена сім'ї загиблого, члена сім'ї загиблого Захисника чи Захисниці України (у разі наявності);

4) свідоцтва про народження учасника бойових дій, особи з інвалідністю внаслідок війни, учасника війни, постраждалого учасника Революції Гідності (у разі, коли отримувачем послуг є батько або мати);

5) свідоцтва про шлюб (у разі, коли отримувачем послуг є дружина (чоловік) учасника бойових дій, особи з інвалідністю внаслідок війни, учасника війни, постраждалого учасника Революції Гідності);

6) свідоцтва про народження дитини (у разі, коли отримувачем послуг є дитина учасника бойових дій, особи з інвалідністю внаслідок війни, учасника війни, постраждалого учасника Революції Гідності);

7) свідоцтва про смерть учасника бойових дій, особи з інвалідністю внаслідок війни, учасника війни, постраждалого учасника Революції Гідності (у разі, коли отримувачами послуг є члени сім'ї);

8) рішення суду чи органу опіки та піклування про встановлення опікунства над дитиною, позбавленою батьківського піклування (у разі, коли отримувачем послуг є дитина, над якою встановлено опіку чи піклування).

Обсяг послуг із психологічної допомоги другого рівня, який включена до Реєстру громадська організація зобов'язується надавати за договором із замовником послуг відповідно до індивідуальних потреб отримувача послуг, а також тарифи на відшкодування їх вартості, визначені постановою Кабінету міністрів України №1338 від 29.11.2022 року (зі змінами).

Зазначимо, що існують базова ставка (254,18 грн./год., без ПДВ) і 11 видів надбавок до неї (максимально 330,43 грн./год. без ПДВ, за профільний стаж роботи понад 20 років). Залежно від кількості одночасних отримувачів психологічної допомоги застосуються понижувальні розрахункові коефіцієнти 0,55-0,19. Для оплати праці мультидисциплінарних команд з надання послуг психологічної допомоги третинного рівня застосується глобальна ставка 153100,00 грн. (без ПДВ) на місяць на одну команду із щонайменше чотирьох фахівців. Залежно від кількості отримувачів послуг мультидисциплінарних команд протягом місяця, застосується понижувальний коефіцієнт 1-0,1 [25].

Станом на 01.01.2026 року, до Реєстру включені наступні громадські організації:

- ГО "Фокс Хаус" (Волинська обл., м. Луцьк) – послуги надають 3 психолога;

- ГО "Лабораторія військово-політичних досліджень та реконструкції" (Запорізька обл., м. Запоріжжя) – послуги надає 1 психолог;

- ГО «Пізнай свою мрію» імені Степана Тарабалка (Івано-Франківська обл., Коломийський р-н, с.Ценява) – послуги надають 1 психіатр і 4 психолога;

- ГО "Центр розвитку та підтримки "Вільні та незалежні" (Київська обл., Вишгородський р-н, с.Лебедівка) – послуги надає 1 психолог;

- ГО "Чернігівська міська асоціація "Конкордія" (Чернігівська обл., м.Чернігів) – послуги надають 2 психолога;

- ГО "Міжнародна асоціація психологів та тренерів – експертів" (Київська обл., м.Київ) – послуги надають 32 психолога;

- ГО "Психологічна підтримка та реабілітація"Вільний вибір" (Київська обл., м.Київ) – послуги надають 14 психологів;

- ГО "Повернись до мирного життя" (Київська обл., м.Київ) – послуги надають 2 психолога [28].

Надання Мінветеранів громадським об’єднанням ветеранів у встановленому законодавством порядку фінансової підтримки на конкурсній основі для реалізації програм (проектів, заходів). У 2023 році одним із пріоритетних напрямків відповідного конкурсу було обрано соціальну адаптацію ветеранів війни, у тому числі психологічну допомогу ветеранам війни та членам їх сімей, членам сімей загиблих (померлих) ветеранів війни, членам сімей загиблих (померлих) Захисників і Захисниць України.

Правовою основою для проведення конкурсного відбору проектів громадських організацій, зокрема у сфері соціально-психологічної допомоги ветеранам війни та прирівняним до них особам, були:

- Порядок використання коштів, передбачених у державному бюджеті на фінансову підтримку громадських об’єднань ветеранів на виконання загальнодержавних програм (проектів, заходів), заходи з відвідування військових поховань і військових пам’ятників та з відзначення святкових, пам’ятних та історичних дат (затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 14.02.2018 року № 156, зі змінами);

- Порядок проведення конкурсу з визначення програм (проектів, заходів), розроблених інститутами громадянського суспільства, для виконання (реалізації) яких надається фінансова підтримка (затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 12.10.2011 року № 1049, зі змінами);

- Порядок виконання загальнодержавних програм (проєктів, заходів) громадськими об’єднаннями ветеранів війни (затверджений наказом Міністерства у справах ветеранів України від 07.06.2021 року № 118).

Особливістю чинного на 2023 рік порядку надання громадським об’єднанням ветеранів у встановленому законодавством порядку фінансової підтримки на конкурсній основі для реалізації програм (проектів, заходів) були вимоги:

- власного внеску переможця конкурсного відбору– не менше 15% від усього бюджету проекту;

- провадження проектної діяльності на території не менш як третини регіонів України, а саме Автономної Республіки Крим, областей, мм. Києва та Севастополя, та/або забезпечення участі у такій діяльності ветеранів війни, членів сімей загиблих (померлих) ветеранів війни, членів сімей загиблих (померлих) Захисників і Захисниць України з не менш як третини регіонів України, а саме Автономної Республіки Крим, областей, мм. Києва та Севастополя.

Постановою Кабінету міністрів України від 21.01.2025 року № 62 Порядок використання коштів, передбачених у державному бюджеті на фінансову підтримку громадських об'єднань ветеранів на виконання загальнодержавних програм (проектів, заходів) було скасовано, натомість затверджено порядки реалізації низки експериментальних проектів у сфері соціальної та професійної адаптації, збереження та відновлення здоров'я, медичного та реабілітаційного забезпечення тощо [29].

На конкурсній основі фінансову підтримку громадським організаціям, зокрема на послуги соціально-психологічної допомоги ветеранам війни та прирівняним до ним особам, надає бюджетна установа «Український ветеранський фонд» Мінветеранів України. Прикладом тому є проведений у 2023 році конкурсний відбір проєктів «ВАРТО: ЄДНАННЯ» (разом із громадською організацією «Ініціативний центр сприяння активності та розвитку громадського почину «Єднання»).

У рамках цього конкурсу обов'язковими пріоритетами програми були визначені зокрема:

- соціальний супровід ветеранів, членів їх сімей та членів сімей загиблих (померлих) ветеранів війни, членів сімей загиблих (померлих) Захисників та Захисниць України;

- соціальний супровід дітей ветеранів та дітей загиблих (померлих) ветеранів війни, дітей загиблих (померлих) Захисників та Захисниць України;

- реінтеграція ветеранів та членів їх сімей до активного суспільного життя, забезпечення збереження та відновлення їх фізичного та психічного здоров'я.

Особливістю конкурсного відбору пропозицій громадських організацій були:

- відсутність обов'язкового власного внеску в проект (на відміну від 15% у вказаному вище Порядку Мінветеранів України);

- чітке регламентування обсягів і умов перерахунку частин суми затвердженої фінансової підтримки;

- відсутність вимог щодо територіального рівня охоплення учасників заходів проекту (на відміну від однієї третини регіонів України згідно Порядку Мінветеранів України).

Подані конкурсні пропозиції проходили технічний відбір, їх розглядала комісія експертів, після чого окремі проекти допускалися до публічного захисту онлайн під час трансляції на платформі Youtube. Проведений нами аналіз переможців цього конкурсного відбору засвідчив наступне – із 21 проекту більше половини (11 проектів) стосувалися діяльності у сфері соціально-психологічної допомоги ветеранам війни та членам їх сімей [30]. Це підтверджує важливість надання таких послуг на рівні окремих громад, зокрема в умовах обмежених можливостей місцевих бюджетів сільських і селищних населених пунктів. Послуги ці надаються у вигляді організації та проведення заходів із соціально-психологічної підтримки (зустрічі, консультації, заходи відпочинку, ретрити). Часові рамки надання таких послуг обмежуються умовами та тривалістю проектів громадських організацій, які перед тим отримали фінансову підтримку від Мінветеранів України чи Українського ветеранського фонду.

Перспективним напрямком взаємодії органів державної влади, місцевого самоврядування та громадських організацій у сфері соціально-психологічної допомоги ветеранам війни та прирівняним до них особам вбачаємо спільне напрацювання змін до законодавчих і нормативно-правових актів. Громадські організації є носіями корисного, подекуди унікального первинного досвіду взаємодії з цільовою аудиторією, який слід використовувати для підвищення ефективності ветеранської політики. Вони

на практиці перевіряють дієвість тих чи інших програм (рішень), бачать і розуміють шляхи вирішення проблемних питань і недопущення їх виникнення у майбутньому.

2.3 Особливості переходу громадських організацій від реактивної до проактивної допомоги постраждалих внаслідок збройних конфліктів

Діючим в Україні законодавством громадські організації наділені низкою прав, зокрема – звертатися до органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб з пропозиціями (зауваженнями), заявами (клопотаннями), скаргами; брати участь у порядку, визначеному законодавством, у розробленні проектів нормативно-правових актів, що видаються органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування і стосуються сфери діяльності громадського [31].

Такі права забезпечують громадським організаціям можливість здійснювати політику проактивної допомоги ветеранам війни та прирівняним до них особам. Під проактивною допомогою ми розуміємо комплекс заходів, спрямований на забезпечення безбар'єрних умов для отримання послуг адаптації, реабілітації та відновлення, а також недопущення потрапляння у нові складні життєві обставини.

У п.2.1 ми зазначали, що ветерани війни та прирівняні до них особи (насамперед члени сімей загиблих (померлих) Захисників і Захисниць) апріорі перебувають у складаних життєвих обставинах і не завжди мають можливість без емоцій передати свій досвід тим, хто через певний час опиняється з ними в одному стані. Ці люди, в свою чергу, опиняються в умовах нових викликів і відсутності досвіду переживання нових обставин. Їх природнє прагнення – вийти з цього стану, забути пройдене та не повертатися до нього. Тут не до узагальнення досвіду, тим паче – не до його

обговорення з експертами та подальшого внесення пропозицій з удосконалення діючих програм, порядків, норм, правил тощо. Також слід відмітити пасивне відношення постраждалих внаслідок збройних конфліктів громадян до їх права брати участь у формуванні державної політики, спрямованої на їх підтримку, супровід, допомогу, адаптацію, відновлення, реабілітацію.

Проактивну, ініціативну роль на себе тут можуть взяти саме громадські організації. Прикладом тому громадська організація «Волонтерський центр Запоріжжя», яка у 2024-2025 роках реалізувала низку проектів із із психологічної та соціально-психологічної допомоги членам сімей загиблих (померлих) Захисників і Захисниць України:

- «Психологічна підтримка та супровід постраждалих членів сімей захисників України» (донор – ІСАР «Єднання», реалізовано у червні-серпні 2024 року);

- «Комплексна соціально-психологічна підтримка членів сімей полеглих Захисників і Захисниць України» (донор – УЖФ, реалізовано у червні-серпні 2025 року).

Рисунок 2.2 – Учасники заходів проекту «Психологічна підтримка та супровід постраждалих членів сімей захисників України» (літо 2024 року)

За підсумками реалізації проекту «Психологічна підтримка та супровід постраждалих членів сімей захисників України» сформовано сталу групу взаємопідтримки та супроводу дружин і матерів загиблих Захисників України. Група впродовж трьох місяців опановувала методи подолання стресу від втрати рідної/близької людини внаслідок воєнних (бойових) дій, переживання втрати та горя, повернення до нормального життя. Сформована та змодерована група була за принципом «рівний-рівному», так як керівником проекту була мати загиблого Захисника України.

Рисунок 2.3 – Зустріч учасники проекту «Психологічна підтримка та супровід постраждалих членів сімей захисників України» зі студентами ЗНУ
(осінь 2024 року)

По завершенні активностей проекту, учасники зустрічей продовжили спілкування та відкрили новий напрямок власної адаптації – зустрічі з учнівською та студентською молоддю, під час яких матері загиблих воїнів ділилися спогадами про своїх синів, відверто розмірковували про національний спротив російській агресії, відповідали на запитання присутніх учасників зустрічей [32-34].

У тому числі, на підставі узагальненого досвіду учасників описаних вище проектів, аналізу їх запитів і потреб щодо соціально-психологічної допомоги, через громадську організацію «Волонтерський центр Запоріжжя» нами було започатковано власний проект експертно-аналітичного супроводу нормотворчої діяльності Мінветеранів України і Запорізької обласної державної адміністрації. Це стосувалося розроблених і представлених ними для громадського обговорення законодавчих, нормативно-правових і нормативних актів, що стосуються допомоги, підтримки, супроводу ветеранів війни, членів їх сімей, членів сімей загиблих (померлих), полонених і зниклих безвісти Захисників і Захисниць України. По кожному із наведених далі проектів нами було розроблено пропозиції та зауваження, що надалі були передані за належністю. Відобразимо їх у хронологічному порядку.

Жовтень 2025 року. Розроблено та внесено пропозиції до законопроекту "Кодекс законів про Захисників і Захисниць державності та незалежності України". Пропозиції стосувалися уточнення термінології, викладеної у статті 2 проекту Кодексу – а саме понять "ветеранська інфраструктура" та "ветеранський простір". Вони були частково враховані, зокрема було уточнено коло осіб, які можуть отримувати послуги на базі ветеранських просторів. Під такими послугами ми розуміємо зокрема й соціально-психологічну допомогу, яка є об’єктом нашого дослідження [35].

Листопад 2025 року. Розроблено та внесено пропозиції до проєкту розпорядження Кабінету Міністрів України “Про схвалення Концепції вшанування пам’яті загиблих Захисників і Захисниць України та формування культури поваги і підтримки ветеранів війни до 2028 року та затвердження плану заходів з її реалізації”. Пропозиції стосувалися уточнення мети концепції, її приведення у відповідність до чинного законодавства у сфері національної пам'яті, а також активного залучення членів сімей загиблих (померлих) Захисників і Захисниць України до формування та реалізації політики пам'яті. Залучення сімей загиблих (померлих) Захисників і

Захисниць є особливо важливим в контексті їх соціальної адаптації та психологічної підтримки, так як вони є носіями досвіду переживання втрати від війни, а на певному етапі переходять від горювання за своїми рідними/близькими до глорифікації їх подвигу. Вони прагнуть ділитися своїми відчуттями та емоціями з суспільством, і саме тому важливо залучати їх до публічних заходів вшанування пам'яті та формування культури поваги до ветеранів війни. Пропозиції були враховані Мінветеранів України в повному обсязі [36].

Грудень 2025 року. Розроблено та подано пропозиції до проєкту розпорядження голови Запорізької ОДА "Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених в обласному бюджеті для надання допомоги у вигляді подарункового сертифікату до різдвяних та новорічних свят дітям військовослужбовців, дітям учасників бойових дій, дітям загиблих Захисників та Захисниць України, дітям, один із батьків яких пропав безвісти в районі проведення бойових дій, дітям осіб, стосовно яких встановлено факт позбавлення особистої свободи внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України". Пропозиції стосувалися включення до переліку отримувачів сертифікатів дітей зниклих безвісти Захисників і Захисниць України, уточнення переліку документів для підтвердження статусу таких дітей. В опублікованому розпорядженні голови Запорізької ОДА №64 від 26.01.2026 року наші пропозиції враховані у повному обсязі [37].

Січень 2026 року. Розроблено та подано пропозиції до проєкту постанови Кабінету Міністрів України "Деякі питання реалізації експериментального проекту щодо надання послуг із медико-психологічного супроводу окремим категоріям осіб, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України і мають розлади, що виникли внаслідок вживання психоактивних речовин та залежної поведінки". Пропозиції мають наступний вигляд: викласти назву проекту в новій редакції – замінити "психоактивні речовини" на "психотропні речовини", так як це відповідає нормам чинного профільного законодавства; розширити перелік документів,

що дають Захисникам і Захисницям України право на безоплатне отримання вказаних вище послуг [38].

Січень 2026 року. Розроблено та подано пропозиції до проєкту розпорядження Кабінету Міністрів України “Про заходи з увічнення пам’яті захисників України на період до 2030 року”. Пропозиції стосуються: врахування гендерно-справедливого підходу до вшанування тих, хто віддав життя за Незалежність України (жінки та дівчата); сприяння громадським організаціям в увічненні пам'яті загиблих (померлих) Захисників і Захисниць України – зокрема щодо тих, хто захищав Незалежність України поза штатом офіційних військових формувань. У контексті соціально-психологічної допомоги, вважаємо актуальним сприяння громадським ініціативам в увічненні пам’яті полеглих воїнів. Це дасть можливість ветеранам війни та членам сімей загиблих (померлих) Захисників і Захисниць України прямо долучатися до збереження пам’яті про своїх рідних/близьких, що позитивно вплине на їх емоційно-психологічний стан. Також зауважимо соціальний аспект – у разі відзначення загиблого (померлого) воїна державною нагородою України офіційним членам його родини передбачена за неї надбавка до пенсії. За повідомленням Мінветеранів України, остання із поданих нами пропозицій врахована [39-40].

Описані нами вище заходи мають чітко виражену проактивну спрямованість на створення умов для безбар’єрного доступу ветеранів війни та прирівняних до них осіб до послуг соціально-психологічної допомоги. Подані пропозиції були сформовані на основі вивчення запитів, потреб і побажань ветеранів війни та прирівняних до них осіб, головним чином – членів сімей загиблих (померлих) Захисників і Захисниць України. На формування та зміст пропозицій також вплинув узагальнений практичний досвід (знання, інформація, результати, матеріали) реалізованих нами проектів психологічної та соціально-психологічної підтримки членів сімей загиблих (померлих) Захисників і Захисниць України.

РОЗДІЛ 3
ЕМПІРІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ЩОДО СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ ВЕТЕРАНАМ ВІЙНИ ТА ПРИРІВНЯНИМ ДО НИХ ОСОБАМ

3.1 Організація роботи з постраждалими внаслідок збройних конфліктів за принципом «рівний-рівному»

При роботі з постраждалими внаслідок збройних конфліктів (ветеранами війни, членами їх сімей, членами сімей загиблих (померлих) Захисників і Захисниць України) важливим є усунення бар'єрів соціальної згуртованості, побудови атмосфери довіри та вільного обміну травматичним досвідом. Без цього неможливо досягнути позитивних результатів та їх високої ефективності.

До бар'єрів соціальної згуртованості відносять наприклад стереотипи, упередження, дискримінацію. Стереотипи – це найпоширеніші переконання й думки про певні групи, вони можуть бути як позитивними, так і негативними (або нейтральними). Хоча вони й можуть бути корисними, стереотипи стають небезпечними, якщо «прилипають» до людей і спричиняють особливе ставлення й поведінку. Приклади популярних стереотипів: «ветерани з війни повертаються травмовані» або «воюють лише бідні», «родини загиблих заробляють на своєму статусі» тощо.

Упередження – особливий вид стереотипів, який містить оцінку чи судження. Багато стереотипів, які, на перший погляд, здаються нейтральними, насправді містять оцінний елемент, наприклад, твердження «чоловіки погано адаптуються в нових умовах» можна прийняти за констатацію факту, але в реальності це лише суб'єктивна оцінка навичок адаптації чоловіків.

Стигматизація – дискримінаційне, гнітюче або жорстоке ставлення до людини чи групи людей, пов’язане з вірою у те, що люди, які мають певні характеристики чи досвід, гірші за інших. Коли негативні ставлення до певної групи призводять до того, що група не може якоюсь мірою (або зовсім) використовувати права людини, ми маємо справу з дискримінацією [41].

Згуртована спільнота (група, об’єднання формальне чи неформальне) взаємно підтримує своїх членів (учасників), так як кожен має ідентичний досвід, розуміння проблеми та потребу в спілкуванні «рівний-рівному». Важливим також є обмін досвідом щодо проходження «бюрократичного» шляху оформлення документів, статусів, пільг, виплат, компенсацій, допомог, користування бюджетними та приватними програмами (послугами) підтримки та супроводу.

При цьому наголошуємо, що попри загальну схожість досвіду, в учасників спільноти неодмінно віднайдуться особисті нюанси чи особливості, що впливали на їх шлях адаптації, відновлення та повернення до мирного життя. Часто це пов’язано з тим, що різні силові структури (ЗСУ, Національна гвардія України, прикордонна служба тощо) мають галузеві особливості соціально-психологічної підтримки військовослужбовців (зокрема зі статусом учасника бойових дій та/або особи з інвалідністю внаслідок війни) та членів їх сімей, насамперед – членів сімей загиблих (померлих) Захисників і Захисниць України.

Важливим аспектом згуртування та функціонування спільноти соціально-психологічної підтримки є вибір (обрання) її керівника (модератора). В ідеалі це має бути людина «рівний-рівному», яка має відповідний досвід і статус – учасника бойових дій, особи з інвалідністю внаслідок війни або члена сім’ї загиблого (померлого) Захисника і Захисниці України. Така людина розуміє проблематику цільової аудиторії, здатна організувати конструктивну роботу з метою задоволення висловлених спільнотою потреб. Крім того, вона може на собі перевіряти виконання тих

чи інших завдань, вирішення певних проблем і найголовніше – акумулювати всю пропрацьовану інформацію, узагальнити чи фрагментувати її (за потреби), додатково дослідити проблемні аспекти, проаналізувати причини їх виникнення (у колі спільноти та/або із залученими експертами з питань соціально-психологічної підтримки).

Після цього (наприклад – після завершення обмеженого у часі проекту), з метою забезпечення сталої системи соціально-психологічної підтримки постраждалих внаслідок збройних конфліктів керівнику (модератору) доцільно вжити наступних заходів:

- систематизувати знання та досвід учасників проекту з питань соціально-психологічної допомоги (користування програмами соціального захисту та підтримки, психологічною допомогою);

- упорядкувати систематизований досвід і сформувати на його основі інформаційно-довідкове видання для його безоплатного поширення серед інших постраждалих внаслідок збройних конфліктів громадян, посадових осіб органів влади, які безпосередньо працюють з такими громадянами;

- сформувати запити/зауваження/пропозиції/рекомендації з питань соціальної та ветеранської політики для органів законодавчої та виконавчої влади, органів місцевого самоврядування.

Слід відзначити, що серед ветеранів російсько-української війни та прирівняних до них осіб існує запит на соціально-психологічну допомогу в колі «рівний-рівному». Прикладом тому є результати дослідження стану реалізації ветеранської політики, вивчення потреб і запитів ветеранів війни, членів їх сімей, членів сімей загиблих (померлих), полонених і зниклих безвісти Захисників і Захисниць України у Матвіївській сільській об’єднаній територіальній громаді Запорізького району Запорізької області, співавторами якого ми були [42].

Дослідження було проведено відповідно до рішення Матвіївської сільської ради «Про затвердження програми Підтримка ветеранів війни, членів їх сімей та членів сімей загиблих (померлих) Захисників і Захисниць

України Матвіївської сільської ради Запорізького району Запорізької області на 2025-2030 роки» №25 від 18.02.2025 року (зі змінами) [43].

Дослідження стану реалізації ветеранської політики, вивчення потреб і запитів ветеранів війни, членів їх сімей, членів сімей загиблих (померлих), полонених і зниклих безвісти Захисників і Захисниць України у Матвіївській сільській об'єднаній територіальній громаді Запорізького району Запорізької області передбачало виконання зокрема наступних завдань.

1. Розробка та створення анкети-опитувальника жителів Матвіївської громади – Захисників і Захисниць України, членів їх сімей з метою складання їх соціально-демографічного паспорту, вивчення запитів, потреб, проблем, потенціалу.

2. Надання цільовій аудиторії вільного доступу до анкети-опитувальника в електронному (цифровому) вигляді для участі в дослідженні – з дотриманням законодавства щодо збору та обробки персональних даних.

3. Проведення електронного опитування не менше 50 осіб з числа ветеранів війни, членів їх сімей, членів сімей загиблих (померлих) Захисників і Захисниць України, членів сімей полонених та/або зниклих безвісти військовослужбовців.

4. Збір та обробка отриманих відповідей, їх узагальнення відповідно до логічної структури запитань.

5. Підготовка зведеного знеособленого аналітичного звіту для Замовника за підсумками обробки отриманих відповідей учасників опитування – щодо результатів дослідження стану реалізації ветеранської політики, вивчення потреб і запитів ветеранів війни, членів їх сімей, членів сімей загиблих (померлих), полонених і зниклих безвісти Захисників і Захисниць України.

6. Підготовка та надання Замовнику обґрунтованих пропозицій, на основі результатів дослідження, щодо корегування та вдосконалення діючих місцевих програм у сфері ветеранської політики, супроводу та підтримки Захисників і Захисниць України та членів їх сімей.

Анкета-опитувальник була розроблена з метою складання соціально-демографічного портрету учасників дослідження, їх статево-вікового розподілу, вивчення їх запитів і потреб на рівні громади, дослідження стану їх обізнаності з наявністю та результатами реалізації ветеранської політики в громаді, перспективами її вдосконалення та пропозиціями до неї. Анкета містила в собі 19 різнонаправлених запитань, які передбачали можливість вибору одно чи декількох варіантів відповідей; також учасники опитування мали можливість не відповідати на окремі запитання – за власним бажанням, це не було перешкодою до продовження опитування.

Серед відповідних темі цього дослідження питань, в анкеті були такі.

Потреба в послугах оздоровлення з наступними варіантами відповідей (див. Рисунок 3.1).

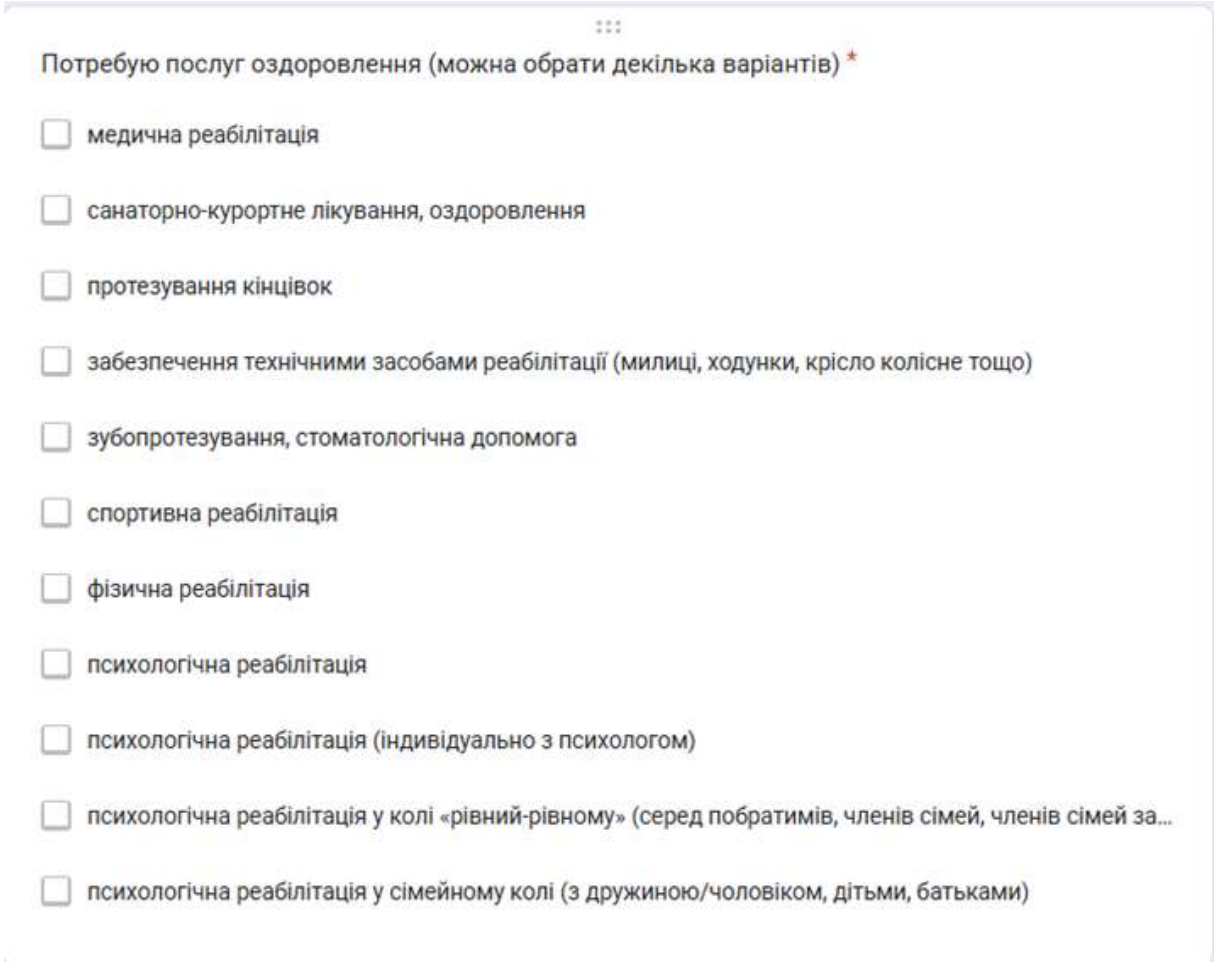

Рисунок 3.1 – Потреба в послугах оздоровлення ветеранів війни, прирівняних до них осіб з числа жителів Матвіївської громади

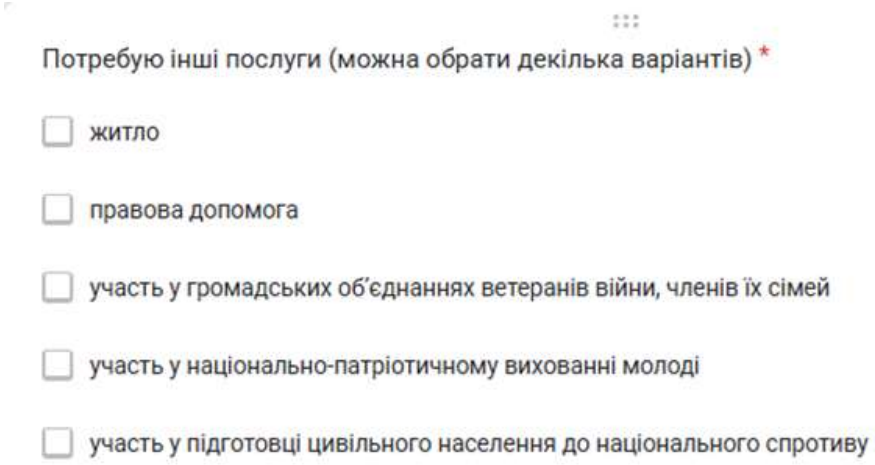

Рисунок 3.2 – Потреба учасників дослідження в інших послугах

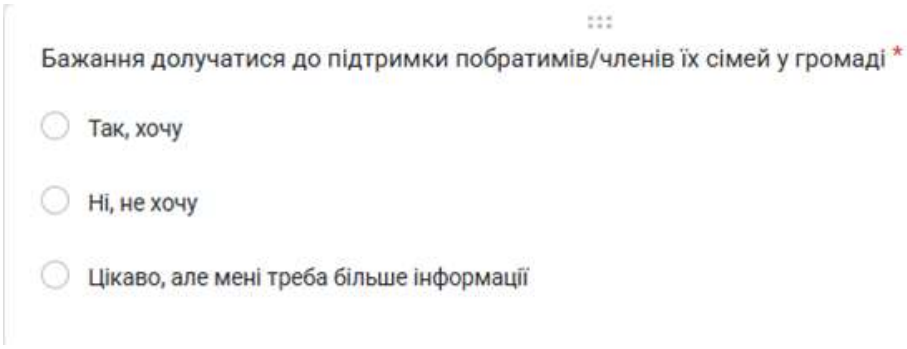

Рисунок 3.3 – Бажання учасників дослідження долучатися до підтримки в колі «рівний-рівному»

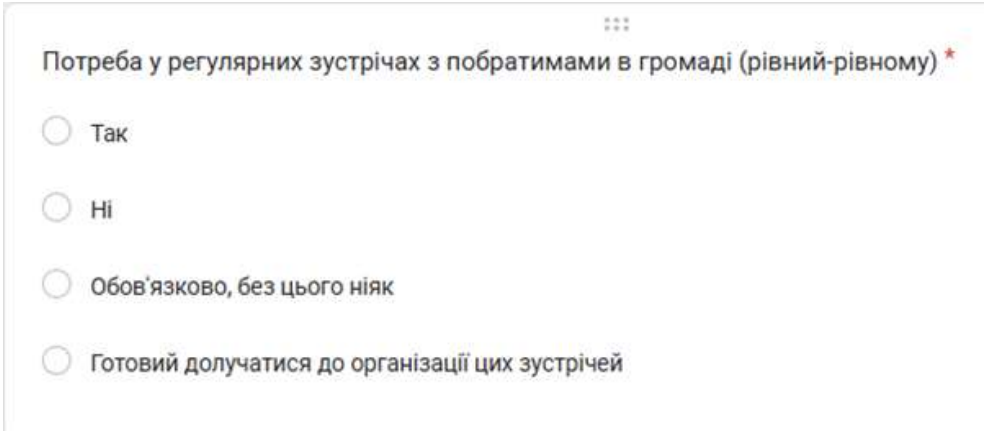

Рисунок 3.4 – Потреба у регулярних зустрічах з побратимами в громаді (рівний-рівному)

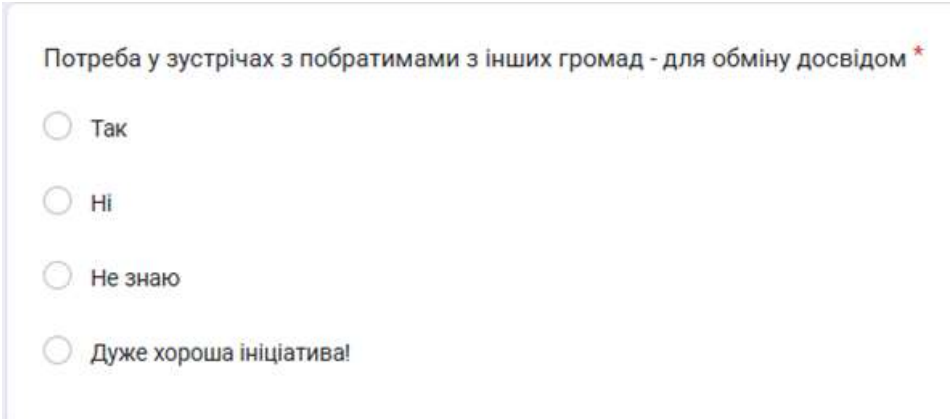

Рисунок 3.5 – Потреба у зустрічах з побратимами з інших громад – для обміну досвідом

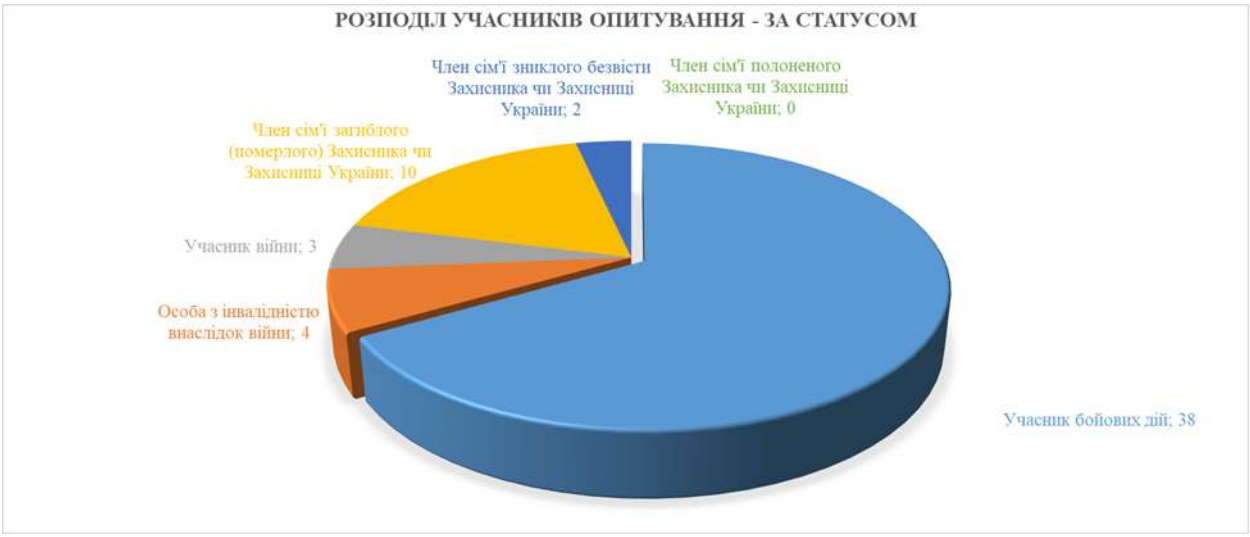

Рисунок 3.6 – Розподіл відповідей респондентів за наявністю статусів

Загалом у дослідженні взяли участь 57 осіб, з яких ветеранів війни (учасників бойових дій, осіб з інвалідністю внаслідок війни, учасників війни) – 45 осіб, членів сімей загиблих (померлих) Захисників і Захисниць України – 10 осіб, членів сім'ї зниклого безвісти Захисника чи Захисниці України – 2 особи, членів сім'ї полоненого Захисника чи Захисниці України.

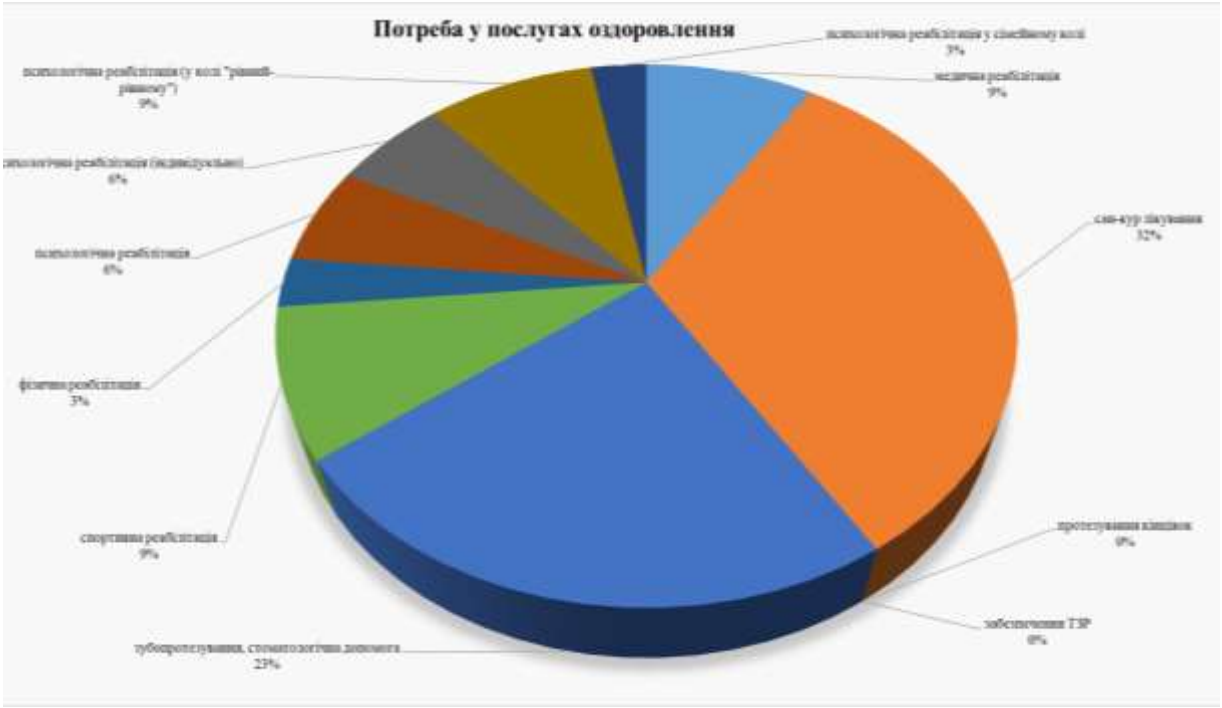

Рисунок 3.7 – Потреба респондентів у послугах оздоровлення

Результати дослідження показали запит респондентів на послуги психологічної реабілітації у колі «рівний-рівному». Серед чотирьох видів психологічної реабілітації учасники дослідження найбільше обрали психологічну реабілітацію в колі «рівний-рівному» (9% від усіх опитаних).

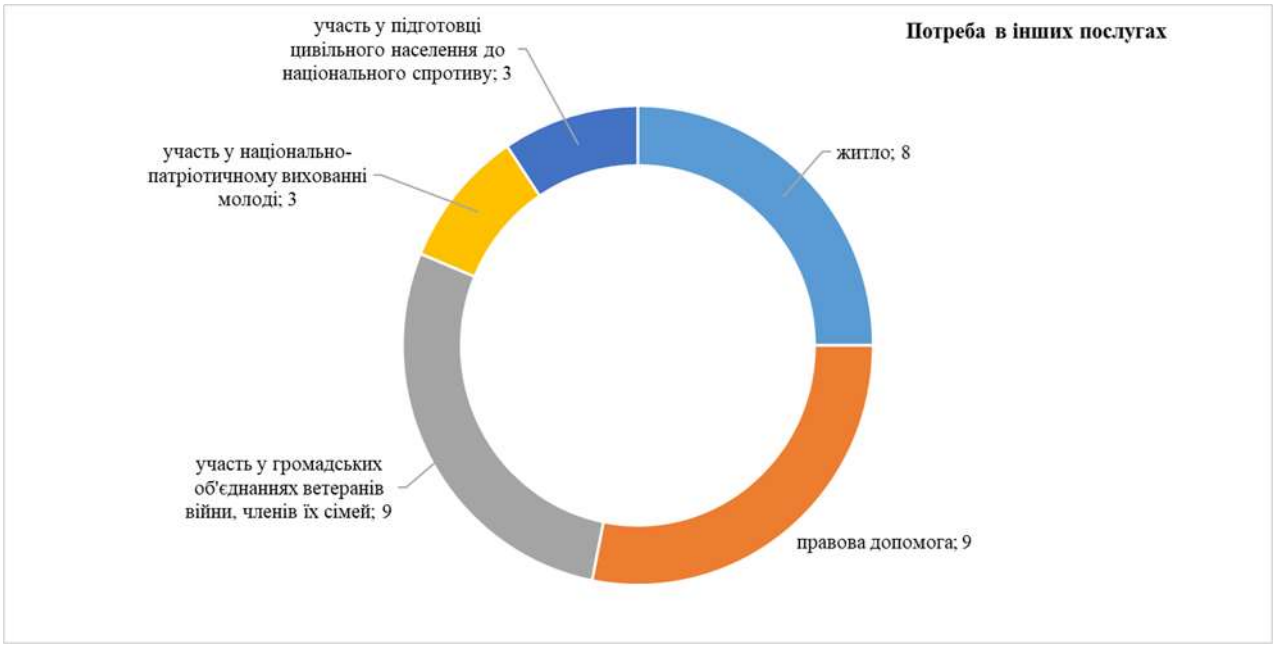

Рисунок 3.8 – Потреба респондентів в інших послугах

Під час опитування, респонденти також висловили запит щодо залучення до організованого громадського ветеранського руху. Це свідчить про бажання ветеранів війни, членів їх сімей, членів сімей загиблих (померлих), полонених і зниклих безвісти Захисників і Захисниць України активно долучатися до розвитку громади, спільного активного вирішення профільних («ветеранських») питань, формування кола взаємодопомоги та взаємопідтримки «рівний-рівному», згуртованого представництва інтересів під час взаємодії з місцевою владою. Це також корелюється з даними Рисунок 3.6, щодо потреби респондентів у психологічній реабілітації у колі «рівний-рівному».

Всі опитані респонденти повідомили про бажання або потенційне бажання долучатися до підтримки побратимів/членів їх сімей у громаді. Це корелюється з відповідями, наведеними на Рисунок 9-11 щодо напрямків залученості ветеранів війни, членів їх сімей, членів сімей загиблих (померлих), полонених і зниклих безвісти Захисників і Захисниць України.

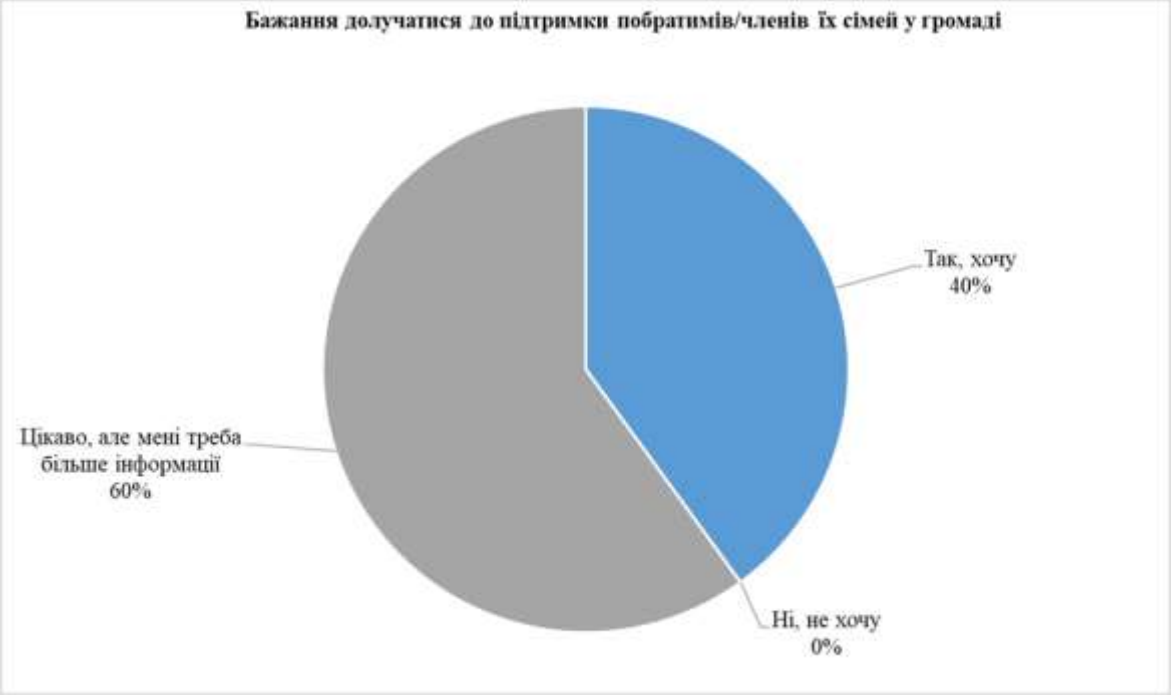

Рисунок 3.8 – Бажання респондентів долучатися до підтримки побратимів/членів їх сімей у Матвіївській громаді

Всі опитані респонденти повідомили про бажання або потенційне бажання долучатися до підтримки побратимів/членів їх сімей у громаді. Це корелюється з відповідями, наведеними на Рисунок 9-11 щодо напрямків залученості ветеранів війни, членів їх сімей, членів сімей загиблих (померлих), полонених і зниклих безвісти Захисників і Захисниць України.

Зважаючи на це, нами було рекомендовано адміністрації сільської ради опрацювати питання створення програм соціальної адаптації, інтеграції, згуртування ветеранської спільноти – з метою залучення її потенціалу до розбудови ветеранської політики в громаді. При цьому, слід звернути увагу на потребу респондентів в інформаційному супроводі таких програм і постійному діалозі з цільовою аудиторією.

Більше половини опитаних респондентів (52%) повідомили про свою потребу в зустрічах з побратимами в громаді («рівний-рівному»). Майже кожен четвертий опитаний респондент (24%) повідомив про готовність брати участь в організації таких зустрічей. Нами надано рекомендації адміністрації сільської ради опрацювати питання організації та проведення заходів (зустрічей) соціальної адаптації, інтеграції, згуртування ветеранської спільноти – з метою залучення її потенціалу до розбудови ветеранської політики в громаді.

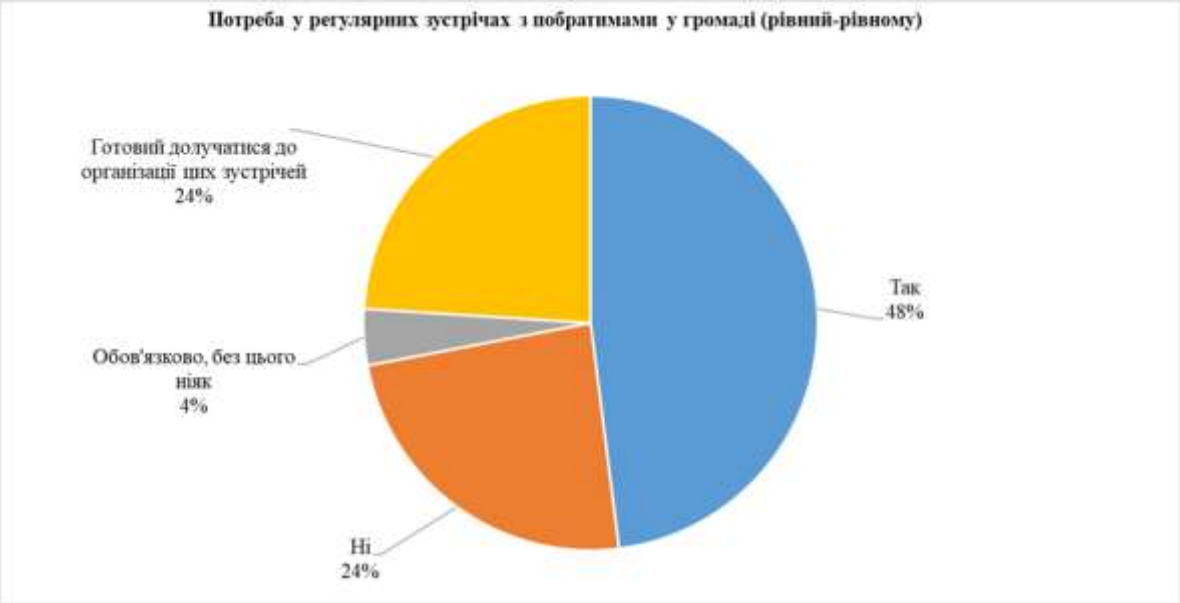

Рисунок 3.9 – Потреба респондентів у зустрічах «рівний-рівному»

Домінуюча частина (75%) опитаних висловила запит на зустрічі з побратимами з інших громад, з метою обміну досвідом. Рекомендуємо адміністрації сільської ради опрацювати питання організації та проведення заходів (зустрічей) з представниками інших громад – з метою залучення їх досвіду до розбудови ветеранської політики в громаді, а також можливого співробітництва.

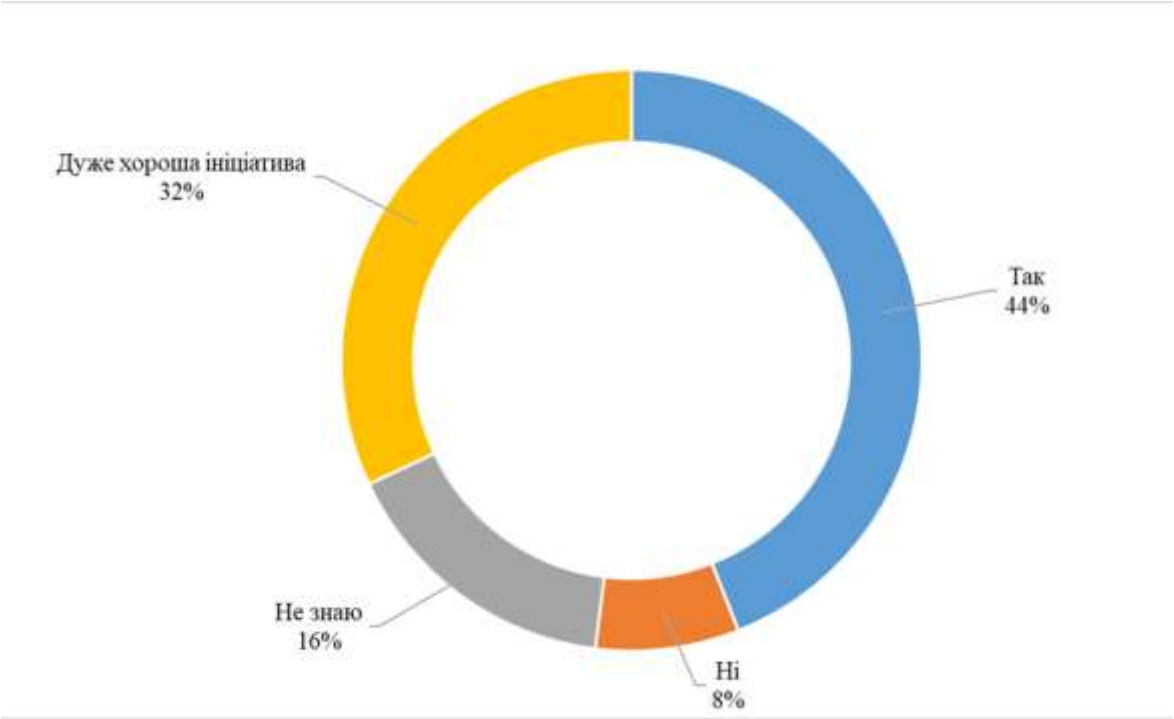

Рисунок 3.10 – Потреба у зустрічах з побратимами з інших громад – для обміну досвідом

Такі зустрічі можуть мати своїм наслідком розробку спільних проектів (ініціатив), що можуть бути запропоновані для фінансової підтримки на конкурсній основі з боку урядових і неурядових організацій за темою ветеранської політики.

Узагальнені висновки та рекомендації для Матвіївської громади у сфері ветеранської політики, за підсумками проведеного нами дослідження, містили зокрема наступне.

А. Розробити та затвердити місцеві програми спортивної та психологічної реабілітації ветеранів війни, членів їх сімей, членів сімей

загиблих (померлих), полонених і зниклих безвісти Захисників і Захисниць України у колі «рівний-рівному».

Б. Сприяти організації громадського ветеранського руху, реалізації ним місцевих проектів, заходів, ініціатив. Розглянути питання фінансової підтримки громадських ініціатив ветеранської спільноти. Надавати методичну підтримку у створенні проектних заявок для їх подачі на розгляд конкурсних комісій з отримання фінансування за кошти державного, місцевого бюджетів та/або неурядових організацій.

В. Сприяти залученню ветеранів війни, членів їх сімей, членів сімей загиблих (померлих), полонених і зниклих безвісти Захисників і Захисниць України до заходів із національно-патріотичного виховання, підготовки цивільного населення до національного спротиву. Це сприятиме їх соціальній адаптації, інтеграції в громаду, усвідомлення та розуміння запиту громади на залучення їх знань, вмінь, досвіду захисту незалежності України. Також це сприятиме формуванню шанобливого ставлення населення до ветеранів війни, членів їх сімей, членів сімей загиблих (померлих), полонених і зниклих безвісти Захисників і Захисниць України, популяризації позитивного образу Захисників і Захисниць України. [43]

3.2 Рекомендації щодо надання громадськими організаціями проактивної соціально-психологічної допомоги

У попередньому розділі даного дослідження ми відзначали актуальність переходу громадськими організаціями від реактивної та проактивної моделі надання соціально-психологічної допомоги ветеранам війни та прирівняним до них особам. Це забезпечить сталість політики підтримки населення, яке постраждало внаслідок збройних конфліктів.

В якості каркасу проактивної моделі ми розглядаємо використання систематизованого, упорядкованого, опрацьованого, вдосконаленого досвіду роботи з цільовою аудиторією, врахування допущених надавачами та

отримувачами допомоги помилок і невдач, «робота над цими помилками», розробка та затвердження деталізованих дорожніх карт з вирішення проблемних питань. І тут важливим аспектом є також врахування особливостей діючої в Україні законодавчої та нормативно-правової бази, так як від цих особливостей часто залежить безбар'єрне отримання ветеранами війни та прирівняними до них особами соціально-психологічної допомоги.

Саме на це були спрямовані подані за нашої участі пропозиції до розроблених Мінветеранів України та Запорізькою облдержадміністрацією проектів законодавчих, нормативно-правових і нормативних актів. І саме на це був спрямований реалізований за нашої участі проект громадської організації «Волонтерський центр Запоріжжя» «Комплексна соціально-психологічна підтримка членів сімей полеглих Захисників і Захисниць України». Проект був профінансований міжнародним благодійним фондом «Український Жіночий Фонд», реалізований на території Матвіївської ОТГ Запорізької області у червні-серпні 2025 року.

Проект передбачав одночасне надання соціально-психологічної допомоги постраждалим внаслідок збройної агресії російської федерації – членам сімей загиблих (померлих) Захисників і Захисниць України. 10 дружин і матерів полеглих воїнів впродовж трьох місяців спільно:

- відвідували групові консультативні зустрічі з кваліфікованим психологом, який має досвід роботи з різними категоріями цивільних жертв російсько-української війни із 2014 року – у колі «рівний-рівному» працюючи з горюванням та втратою, знаходячи ресурси для відновлення, долаючи міфи, стереотипи та упередження щодо самодопомоги та взаємодопомоги у скорботі та горі;

- отримували соціальний супровід під час оформлення документів для отримання статусів і відповідних посвідчень, належних до них пільг, виплат, гарантій, допомог, компенсацій;

- ділилися власним досвідом взаємодії з кадровими та соціальними службами військових частин (органів, формувань, підрозділів) залежно від

відомчого підпорядкування, ТЦК та СП, структурними підрозділами з питань соціального захисту населення та ветеранської політики місцевих державних адміністрацій, центрами зайнятості, територіальними підрозділами центральних органів виконавчої влади, закладами освіти та охорони здоров'я тощо, спільно опрацьовували набутий досвід, формували власне бачення роботи згаданих вище установ.

Керівником (модератором) проекту та групи його учасників, за принципом «рівний-рівному», була Людмила Ясинська – заступник голови правління ГО «»Волонтерський центр Запоріжжя» по роботі з родинами Захисників і Захисниць України, яка сама має статус члена сім'ї загиблого Захисника України. До цього проекту, у червні-серпні 2024 року, вона за таким самим принципом керувала (модерувала) проектом «Психологічна підтримка та супровід постраждалих членів сімей захисників України». Той проект передбачав лише консультації психолога, але в процесі своєї реалізації актуалізував необхідність поєднання соціального консультування та психологічної допомоги членам сімей загиблих (померлих) Захисників і Захисниць України.

Нижче приведено відгуки учасників проекту.

«У нашій громаді я вперше відвідала такі заходи, тим паче у колі близьких мені людей, які пережили досвід втрати чоловіка на цій війні. Мені така підтримка важлива, адже я тепер сама виховую трьох дітей. Соціальна складова теж була цікава, особливо в частині можливостей отримання допомоги родинами загиблих воїнів на власний бізнес. Після консультацій на проекті я взяла участь у програмі державного фонду ветеранів і отримала від нього мікрогрант як ФОП – 20000 грн. на компенсацію витрат по бізнесу» (Ірина, 45 років, дружина загиблого військового 53-ї бригади ЗСУ).

«Мій чоловік без вагань пішов захищати нашу родину, нашу громаду від агресора. Після його загибелі я з трьома дітьми сама. Побутові проблеми забирають час, сили, енергію. Як її відновити? Почула за цей проект, почала ходити. Дівчата підтримали, пояснили деякі речі. По документах і статусах

допомогли – виявляється мені та дітям спочатку видали посвідчення старого зразка, через що ми не могли отримувати певні види допомог. Тепер нам все вчасно надходить» (Вікторія, 31 рік, дружина загиблого військового 110-ї бригади ТРО ЗСУ).

«Ми з чоловіком все життя прожили у селі. Син пішов добровольцем на війну, служив в Азові, загинув в бою за Україну. Азов – то Національна гвардія, якою не займається військомат. Нам сказали самим шукати виходи на частину. Тут, на проекті нам все підказали, документи зібрати допомогли, навіть знайшли нам державного нотаріуса для документів. Весь наш шлях нас консультували, було таке – самі дзвонили в Азов по документи. Нарешті ми все отримали, нам все видали та призначили. Проектом задоволені» (Любов, 67 років, мати загиблого військового 12-ї бригади Нацгвардії України).

«Син пішов добровольцем у перші дні, служили певний час разом із чоловіком. Втрата сина дуже вплинула, я плакала і плачу щодня, чоловік тримається. Але я знаю, він переживав не менше за мене. На зустрічі в сільській раді мене запросили долучитися до зустрічей з психологом, яка давно працює з такими родинами як наша. На зустрічах ми всі були рівні, всі пережили втрату дітей чи чоловіків. Нам було зрозуміло. Психолог старалася, ми опанували прийоми роботи зі стресом, як його долати, як жити для пам’яті наших хлопців. Буду старатися виконувати. Шкода, що чоловік не зміг ходити на ті зустрічі, так як вони для жінок. Сільрада нам пообіцяла таке саме і для чоловіків» (Ірина, 53 роки, мати загиблого військового 77-ої бригади ДШВ ЗСУ).

Триваюча активна фаза повномасштабного спротиву російській збройній агресії має своїм наслідком загибелі (смерті) Захисників і Захисниць України. А відтак буде збільшуватися число їх рідних і близьких, які потребуватимуть кваліфікованої соціально-психологічної допомоги, зокрема на перших етапах адаптації та відновлення. Окрім зусиль профільних органів державної та місцевої влади, тут має бути активна позиція неурядового

сектору – громадських організацій зокрема. Так як вони, за принципом «рівний-рівному», є носіями практичного досвіду надання такої допомоги. Цей досвід є корисним також і для органів влади, насамперед – у малих сільських і селищних громадах, які фізично і технічно не мають можливості самостійно опановувати всю необхідну інформацію та забезпечити аналогічний до обласних і районних центрів рівень соціально-психологічної роботи з членами сімей загиблих (померлих) Захисників і Захисниць України.

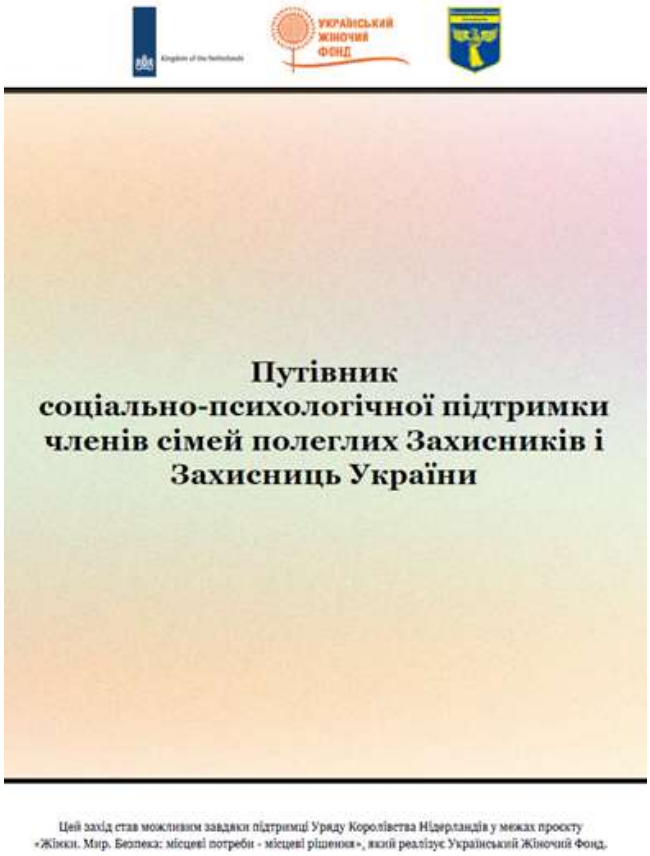
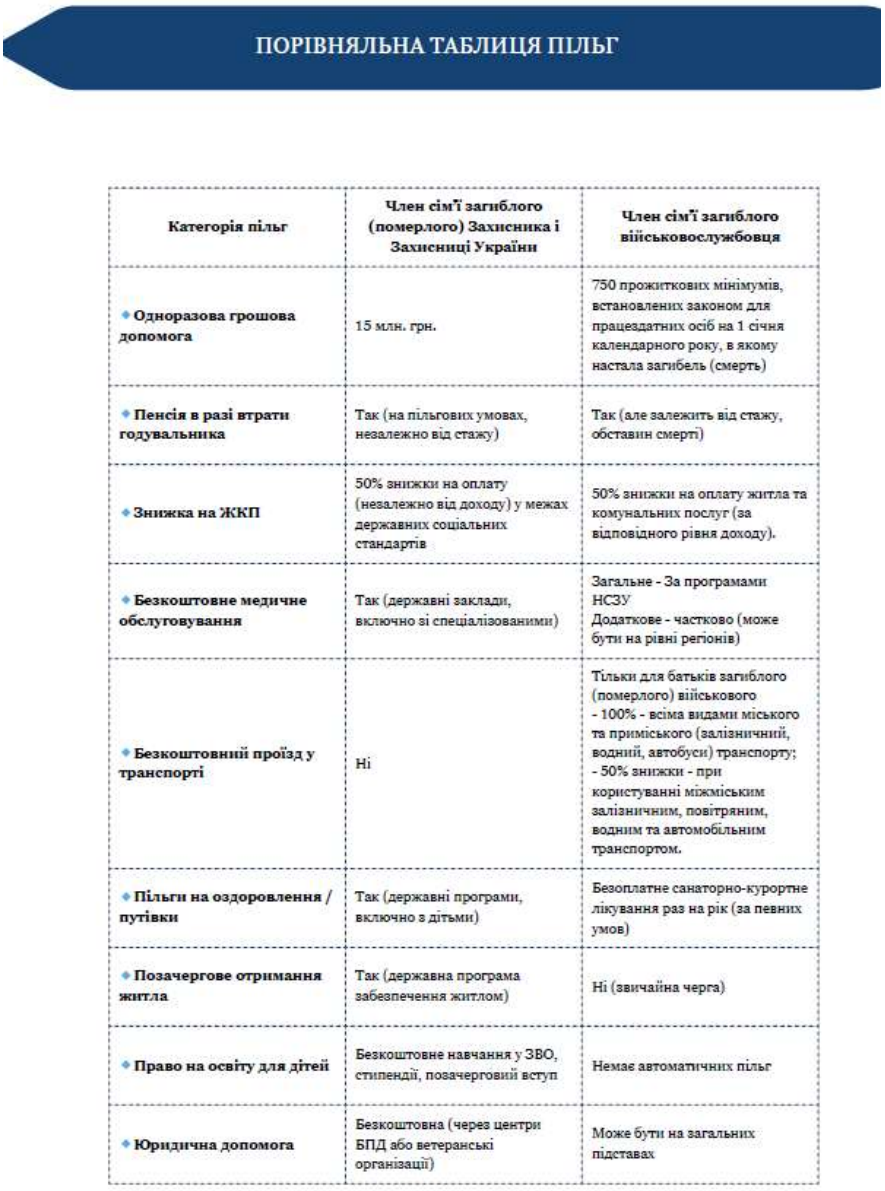

Рисунок 3.11 – Титульна сторінка упорядкованого видання [12]

Практичну користь для вказаних вище суб’єктів може нести розроблене та упорядковане, за активної участі досвідчених експертів і фахових науковців кафедри психології Запорізького національного університету, видання «Путівник соціально-психологічної підтримки членів сімей полеглих Захисників і Захисниць України». Структурно видання складається із двох блоків – «Соціальна підтримка сімей загиблих Захисників

і Захисниць України» і «Психологічна підтримка сімей загиблих Захисників і Захисниць України».

ПОРІВНЯЛЬНА ТАБЛИЦЯ ПІЛЬГ

Категорія пільг	Член сім'ї загиблого (померлого) Захисника і Захисниці України	Член сім'ї загиблого військовослужбовця
Одноразова грошова допомога	15 млн. грн.	750 прожиткових мінімумів, встановлених законом для працездатних осіб на 1 січня календарного року, в якому настала загибель (смерть)
Пенсія в разі втрати годувальника	Так (на пільгових умовах, незалежно від стажу)	Так (але залежить від стажу, обставин смерті)
Знижка на ЖКП	50% знижки на оплату (незалежно від доходу) у межах державних соціальних стандартів	50% знижки на оплату житла та комунальних послуг (за відповідного рівня доходу).
Безкоштовне медичне обслуговування	Так (державні заклади, включно зі спеціалізованими)	Загальне - За програмами НСЗУ Додаткове - частково (може бути на рівні регіонів)
Безкоштовний проїзд у транспорті	Ні	Тільки для батьків загиблого (померлого) військового - 100% - всіма видами міського та приміського (залізничний, водний, автобуси) транспорту; - 50% знижки - при користуванні міжміським залізничним, повітряним, водним та автомобільним транспортом.
Пільги на оздоровлення / путівки	Так (державні програми, включно з дітьми)	Безоплатне санаторно-курортне лікування раз на рік (за певних умов)
Позачергове отримання житла	Так (державна програма забезпечення житлом)	Ні (звичайна черга)
Право на освіту для дітей	Безкоштовне навчання у ЗВО, стипендії, позачерговий вступ	Немає автоматичних пільг
Юридична допомога	Безкоштовна (через центри БПД або ветеранські організації)	Може бути на загальних підставах

Рисунок 3.11 – Приклад сторінки видання з порівняльним описом пільг, належних до різних статусів [12]

Блок «Соціальна підтримка сімей загиблих Захисників і Захисниць України» охоплює питання:

- статусів, порядку їх отримання;
- пільг – загальнодержавних і місцевих, основних і додаткових;
- одноразових щорічних виплат (державних і місцевих);
- можливостей розвитку власної справи;

- пільг на здобуття освіти;

- медичного забезпечення;

- репарацій від країни-агресора через міжнародний реєстр збитків;

- діяльності громадських об’єднань членів сімей загиблих (померлих) Захисників і Захисниць України.

Блок «Психологічна підтримка сімей загиблих Захисників і Захисниць України» охоплює питання:

- психології горювання після втрати близької людини;

- психологічних ресурсів відновлення;

- допомогти близькій людині у скорботі;

- джерел і матеріалів для фахової психологічної підтримки.

Станом на 01.02.2026 року, видання «Путівник соціально-психологічної підтримки членів сімей полеглих Захисників і Захисниць України» отримало рекомендації від кафедри психології Запорізького національного університету для використання у практичній роботі з членами сімей загиблих (померлих) Захисників і Захисниць України (протокол №4 від 26 листопада 2025 року), здано до друку та готується до тиражу накладом 500 екземплярів. Після друку, відбудеться публічна презентація видання та його безоплатне поширення для практичного використання членами сімей загиблих (померлих) Захисників і Захисниць України, а також уповноваженими особами сільських і селищних громад Запорізької області.

Це дозволить створити умови для підвищення ефективності політики супроводу, підтримки, захисту та допомоги цивільних жертв збройної агресії російської федерації.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі здійснено дослідження діяльності громадських організацій у сфері надання соціально-психологічної допомоги ветеранам війни та прирівняним до них особам. Розв'язання поставлених перед дослідником завдань дозволило сформувати цілісне уявлення про основні категорії населення, які потребують послуг соціально-психологічної допомоги з боку громадських організацій, особливості інституційного забезпечення такої діяльності цих організацій, а також визначити перспективні напрямки переходу громадських організацій від реактивної та проактивної моделі роботи з отримувачами і надавачами послуг.

У теоретичній частині було розкрито зміст понять «ветеран війни», «член сім'ї загиблого (померлого) Захисника чи Захисниці України» член сім'ї військовослужбовця, який загинув (помер) чи пропав безвісти під час проходження військової служби». Показано основні відмінності між цими статусами та можливості їх супроводу, підтримки та адаптації. Головним чином це стосується питань соціального характеру – пільг, виплат, гарантій, компенсацій, грошових допомог. Узагальнення теоретичних засад допоміжної діяльності громадських організацій, які надавачів послуг, дозволило зробити висновок про доцільність поєднання соціальної та психологічної компоненти під час надання допомоги ветеранам війни та прирівняним до них особам, зокрема членам сімей загиблих (померлих) Захисників і Захисниць України.

Розкрито бар'єри для ефективного надання послуг соціально-психологічної допомоги таким категоріям населення. Зроблено висновок, що такі бар'єри пов'язані із вимогами чинної нормативно-правової бази, фрагментарністю надання послуг соціальної та психологічної допомоги, відсутністю підходу «рівний-рівному», стислою тривалістю заходів у рамках проектів, низькою увагою до важливості систематизації набутого досвіду,

його впорядкування та передачі для використання потенційним споживачам. Проаналізовано проектну діяльність громадських організацій у сфері психологічної допомоги членам сімей загиблих (померлих) Захисників і Захисниць України, результати якої засвідчили потребу в доповнені такої діяльності компонентом соціального супроводу. Останнє важливо з тої точки зору, що пригнічений емоційно-психологічний стан рідних і близьких полеглих воїнів нерідко провокується негативним досвідом отримання соціальних послуг з боку військових частин (формувань, підрозділів, органів управління), ТЦК та СП, структурних підрозділів місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування з питань соціального захисту та/або ветеранської політики.

Результати спостереження, аналізу проектної діяльності громадських організацій у сфері допомоги членам сімей загиблих (померлих) Захисників і Захисниць України, а також проведено за участі автора емпіричного дослідження стану реалізації ветеранської політики, вивчення потреб і запитів ветеранів війни, членів їх сімей, членів сімей загиблих (померлих), полонених і зниклих безвісти Захисників і Захисниць України у Матвіївській сільській ОТГ Запорізького району Запорізької області показали наступне. Від отримувачів послуг існує чіткий запит на соціально-психологічну допомогу за принципом «рівний-рівному», де всі учасники мають схожий (якщо не ідентичний) досвід проживання певних подій та їх наслідків.

57 опитаних ветеранів війни, членів сімей загиблих (померлих) Захисників і Захисниць України, членів сімей зниклих безвісти і полонених Захисників і Захисниць України позитивно відповіли на ініціативи спільної роботи та реабілітації в колі «рівний-рівному», формування культури взаємопідтримки та взаємодопомоги, зокрема шляхом об’єднання у профільну громадську організацію. При цьому, дослідження засвідчило запит з боку цільової аудиторії на обмін досвідом «рівний-рівному» всередині громади, а також з представниками інших громад. Досвід проживання та подолання певних стресових ситуацій (у тому числі допущених під час цього

помилок) важливо систематизувати, узагальнювати, пропрацьовувати та перетворювати на ресурс для подальшої роботи і розвитку.

Саме це спонукало автора дослідження до розробки на базі громадської організації «Волонтерський центр Запоріжжя» і подальшої передачі пропозицій для проектів законодавчих, нормативно-правових і нормативних актів авторства Мінветеранів України та Запорізької облдержадміністрації. Указані проекти актів стосувалися та стосуються питань саме соціально-психологічної допомоги ветеранам війни та прирівняним до них категоріям цивільного населення, постраждалого внаслідок збройної агресії російської федерації. Станом на 02.02.2026 року, чотири пропозиції враховані, одна – перебуває на розгляді.

Розробка та подача пропозицій, що ґрунтуються на досвіді практичної проектної діяльності громадських організацій, є одним із етапів переходу цих організацій від реактивної до проактивної моделі надання соціально-психологічної допомоги ветеранам війни та прирівняним до них особам. Паралельним етапом є також систематизація, упорядкування досвіду, пережитого отримувачами послуг соціально-психологічної допомоги від громадських організацій. Цей досвід можна розглядати як практичний посібник або дорожню карту для тих громадян, хто лише зараз стикається з втратою (стресом) від війни, перебуває у стані невідомості та нерозуміння подальших дій.

Саме для цього, як результат переходу до проактивної моделі надання соціально-психологічної допомоги, за участі автора цього дослідження було упорядковано видання «Путівник соціально-психологічної підтримки членів сімей полеглих Захисників і Захисниць України». Він містить у собі викладені у зручному форматі відповіді на поради та виклики, з якими стикаються рідні та близькі полеглих воїнів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про військовий обов'язок і військову службу : Закон України № 2232-XII. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12#Text

2. Про соціальний і правовий захист осіб, стосовно яких встановлено факт позбавлення особистої свободи внаслідок збройної агресії проти України, та членів їхніх сімей : Закон України № 2010-IX. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2010-20#Text

3. Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин: Закон України № 2505-VIII. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2505-19#Text

4. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційними поданнями Служби безпеки України, Державного комітету нафтової, газової та нафтопереробної промисловості України, Міністерства фінансів України щодо офіційного тлумачення положень пункту 6 статті 12 Закону України "Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей", частин четвертої і п'ятої статті 22 Закону України "Про міліцію" та частини шостої статті 22 Закону України "Про пожежну безпеку" (справа про офіційне тлумачення терміна "член сім'ї"). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v005p710-99#Text

5. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту : Закон України № 3551-XII. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text

6. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб : Закон України № 1706-VII. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text

7. Реєстр збитків, завданих агресією Російської Федерації проти України. URL : https://surl.li/rjoiae

8. Репарації: міжнародний Реєстр збитків. Портал ДІЯ. URL : https://diia.gov.ua/services/categories/gromadyanam/reparatsii-mizhnarodnyi-reiestr-zbytkiv

9. Про встановлення державних соціальних стандартів у сфері житлово-комунального обслуговування : Постанова Кабінету міністрів України від 6 серпня 2014 р. № 409. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/409-2014-%D0%BF#Text

10. Про затвердження Порядку та умов забезпечення соціальної та професійної адаптації осіб, які звільняються або звільнені з військової служби, з числа ветеранів війни, осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, членів сімей таких осіб, членів сімей загиблих (померлих) ветеранів війни, членів сімей загиблих (померлих) Захисників та Захисниць України : Постанова Кабінету міністрів України від 21 червня 2017 р. № 432. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/432-2017-%D0%BF#Text

11. Про затвердження Порядку видачі ваучерів для підтримання конкурентоспроможності деяких категорій громадян на ринку праці : Постанова Кабінету міністрів України від 20 березня 2013 р. № 207. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/207-2013-%D0%BF#top

12. Путівник соціально-психологічної підтримки членів сімей полеглих Захисників і Захисниць України. Запоріжжя: ГО «Волонтерський центр Запоріжжя», 2026. 24с.

13. Цільова програма соціальної підтримки населення Запорізької області на 2025-2029 роки : Розпорядження голови обласної державної адміністрації, начальника обласної військової адміністрації від 20.11.2024 № 1004. URL : https://surl.li/drttif

14. Взаємовідносини ветеранів російсько-української війни із суспільством і державою. URL : https://surl.li/ajqzkr

15. Пільги ветеранів російсько-української війни: стан, проблеми, перспективи. URL : https://ussd.org.ua/2024/12/03/pilgy-veteraniv-rosijsko-ukrayinskoyi-vijny-stan-problemy-perspektyvy/

16. Про соціальні послуги : Закон України № 2671-VIII. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text

17. Деякі питання оптимізації системи центральних органів виконавчої влади : Постанова Кабінету міністрів України від 21 липня 2025 р. № 904 URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/904-2025-%D0%BF#Text

18. Деякі питання Національної соціальної сервісної служби України : Постанова Кабінету міністрів України від 26 серпня 2020 р. № 783 URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/783-2020-%D0%BF#Text

19. Про Раду міністрів Автономної Республіки Крим : Закон України № 3530-VI. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3530-17#Text

20. Про місцеві державні адміністрації : Закон України № 586-XIV. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/586-14#Text

21. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України № 280/97-ВР. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text

22. Деякі питання організації надання соціальних послуг : Постанова Кабінету міністрів України від 14 січня 2026 р. № 64. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64-2026-%D0%BF#Text

23. Про затвердження Державного стандарту соціального супроводу сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах : Наказ Мінсоцполітики від 31.03.2016 № 318. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0621-16#Text

24. Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги соціальної адаптації ветеранів війни та членів їхніх сімей та внесення зміни до Класифікатора соціальних послуг : Наказ Мінсоцполітики від 11.04.2024 № 175-Н URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0828-24#Text

25. Деякі питання надання психологічної допомоги ветеранам війни, членам їх сімей та деяким іншим категоріям осіб : Постанова Кабінету міністрів України від 29 листопада 2022 р. № 1338 URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1338-2022-%D0%BF#Text

26. Про публічно-приватне партнерство : Закон України № 4510-IX. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4510-20#Text

27. Деякі питання Міністерства у справах ветеранів : Постанова Кабінету міністрів України від 27 грудня 2018 р. № 1175 URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1175-2018-%D0%BF#Text

28. Перелік суб’єктів надання послуг, включених до Реєстру суб’єктів надання послуг із психологічної допомоги для ветеранів і членів їх сімей. UR L: https://mva.gov.ua/perelik-subektiv-nadannya-poslug-vkluchenih-do-reestru-subektiv-nadannya-poslug-iz-psihologichnoi-dopomogi-dlya-veteraniv-i-chleniv-ih-simey-3

29. Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для здійснення заходів з підтримки та допомоги ветеранам війни, членам їх сімей та членам родин загиблих, та визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України : Постанова Кабінету міністрів України від 21 січня 2025 р. № 62. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/62-2025-%D0%BF#Text

30. #ВАРТО: ЄДНАННЯ. URL : https://veteranfund.com.ua/contests/varto-unity/

31. Про громадські об'єднання : Закон України № 4572-VI. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17#Text

32. Ефір "Радіо на дотик" про наш проект психологічного супроводу сімей героїв України. URL : http://www.volcenterzp.org.ua/2024/10/blog-post.html

33. Продовжуємо наш проект психосоціальної підтримки сімей захисників України. URL : http://www.volcenterzp.org.ua/2024/11/blog-post_15.html

34. Організували зустріч студентів із матусями захисників України. URL : http://www.volcenterzp.org.ua/2024/11/blog-post_30.html

35. Мінветеранів України врахувало наші пропозиції до законопроекту. URL : http://www.volcenterzp.org.ua/2025/10/blog-post_27.html

36. Мінветеранів врахувало наші пропозиції щодо роботи з родинами полеглих Захисників України. URL : http://www.volcenterzp.org.ua/2025/11/blog-post_17.html

37. Запорізька ОВА врахувала наші пропозиції щодо підтримки дітей зниклих безвісти воїнів. URL : http://www.volcenterzp.org.ua/2026/02/blog-post.html

38. Подали пропозицій до проєкту Мінветеранів щодо медико-психологічного супроводу окремих категорій Захисників України. URL : http://www.volcenterzp.org.ua/2026/01/blog-post.html

39. Подали до Мінветеранів наші пропозиції щодо заходів з увічнення пам’яті захисників України. URL : http://www.volcenterzp.org.ua/2026/01/blog-post_17.html

40. Мінветеранів врахувало наші пропозиції до плану меморіальної роботи до 2030 року. URL : http://www.volcenterzp.org.ua/2026/01/2030.html

41. Вступ до реінтеграції ветеранів та соціального згуртування : посібник URL : https://surl.li/uimhte

42. Про затвердження програми Підтримка ветеранів війни, членів їх сімей та членів сімей загиблих (померлих) Захисників і Захисниць України Матвіївської сільської ради Запорізького району Запорізької області на 2025-2030 роки» : Рішення Матвіївської сільської ради №25 від 18.02.2025 року (зі змінами).

43. Звіт про результати дослідження стану реалізації ветеранської політики, вивчення потреб і запитів ветеранів війни, членів їх сімей, членів сімей загиблих (померлих), полонених і зниклих безвісти Захисників і Захисниць України у Матвіївській сільській об’єднаній територіальній громаді Запорізького району Запорізької області.

44. Організація психосоціальної допомоги ветеранам війни та членам їхніх сімей : рекомендації для місцевих органів влади. Київ: BAITE, 2021. 32 с.

45. Психологічне відновлення ветеранів війни та адаптація до цивільного життя. URL : https://sil.media/p/psikhologichne-vidnovlennia-veteraniv-viini-ta-adaptatsiia-do-tsivilnogo-zhittia-847286-1152

46. Державна політика щодо ветеранів війни : аналіт. доп. / Власенко Р. В., Гущук І. В., Жаліло Я. А. та ін.; за наук. ред. Я. А. Жаліла. Київ : НІСД, 2025. – 118 с.

47. Перехід від військової служби до цивільного життя: контексти, досвіди, рішення. *Дослідження*. Київ, березень 2025. 224с.

48. Дослідження про ветеранську реінтеграцію. Ключові потреби та виклики у розрізі доступу до основних послуг і прав. URL : https://veteran-reintegration.in.ua/wp-content/uploads/2024/09/irex-vets-needs-assessment-2024-ukr-1.pdf

49. Доступність та ефективність соціальних пільг та послуг для ветеранів війни: виклики, бар’єри, можливості. Звіт за результатами комплексного дослідження в рамках проєкту «Сприяння соціальній згуртованості та реінтеграції ветеранів в Україні» за фінансування Європейського Союзу, серпень-листопад 2025. URL : https://surl.li/oubvef

50. Методичні рекомендації щодо діяльності мобільних бригад соціально-психологічної допомоги учасникам бойових дій АТО/ООС та членам їх родин / автори: Г.Б. Скіпальська, Н.М. Цвєткова, О.В. Файдюк. Киів : «Видавництво КІМ». 2021. 28 с.

51. Реабілітація українських військових та ветеранів: досвід долання несистемності. *Дослідження*. Київ, серпень 2024. 116 с.

52. Соціальні послуги для ветеранів та ветеранок у громадах: виклики та потреби. URL : https://www.pryncyp.org/analytics/soczialni-poslugy-dlya-veteraniv-ta-veteranok-u-gromadah-vyklyky-ta-potreby/